

Прикарпатський Національний Університет імені Василя Стефаника
Навчально-науковий інститут мистецтв
Кафедра управління соціокультурною діяльністю, шоу-бізнесу та
івентменеджменту

ДИПЛОМНА РОБОТА
першого бакалаврського рівня
На тему: **ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА СНЯТИНСЬКОЇ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ В
СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Виконав: студент IV курсу,
групи МСД41 спеціальності
028 «Менеджмент соціокультурної діяльності»

Андрусак А.І.

Керівник к.п.н, доц. Маланюк Т.З.

Рецензент: к.п.н., доц. Гуменюк Г.М.

Івано-Франківськ – 2025 р.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
1.1. Особливості формування території Снятинської міської територіальної громади.....	5
1.2. Теоретичні підходи до збереження і використання культурної спадщини.....	10
1.3. Проблеми наукових досліджень культурної спадщини Снятинської громади.....	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КУЛЬТУРНОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ СНЯТИНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	
2.1. Характеристика культурної і історичної спадщини Снятинської територіальної громади.....	31
2.2. Сучасний стан використання культурної спадщини в соціокультурній діяльності Снятинської територіальної громади.....	42
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ СНЯТИНСЬКОЇ ГРОМАДИ В СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	
3.1. Розробка інноваційних проєктів для використання культурної спадщини в соціокультурній діяльності Снятинської територіальної громади.....	55
3.2. Інтеграція історико-культурної спадщини у формування екскурсійних 1 маршрутів і програм Снятинської територіальної громади.....	61
3.3. Пропозиції щодо впровадження соціокультурних проєктів Снятинської територіальної громади.....	67
3.4. Проблеми та перспективи соціокультурного розвитку на основі історико-культурної спадщини Снятинської територіальної громади.....	77
ВИСНОВКИ.....	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89

ВСТУП

Історико-культурна спадщина є однією з найважливіших складових національної ідентичності, самобутності й духовного розвитку кожної громади. У сучасних умовах глобалізації, стрімких суспільних трансформацій та викликів, пов'язаних із збереженням культурної унікальності, надзвичайно актуальним постає питання дослідження й ефективного використання культурної спадщини в житті місцевих громад. Особливої уваги заслуговують територіальні громади, які після децентралізації отримали нові можливості для самостійного розвитку, зокрема в сфері культури, освіти, туризму та громадської активності.

Снятинська територіальна громада Івано-Франківської області є прикладом історично багатой та культурно насиченої місцевості, де зосереджено значну кількість пам'яток архітектури, об'єктів матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, а також унікальних традицій і звичаїв. Її історія сягає сивої давнини, а розвиток тісно пов'язаний із загальноукраїнськими культурними процесами. У цьому контексті важливо не лише зберігати й охороняти спадщину минулих поколінь, але й розглядати її як ресурс для формування нових форм соціокультурної діяльності, що сприятимуть активізації громади, розвитку туризму, культурної освіти та соціальної згуртованості.

Дослідження культурної спадщини Снятинської громади передбачає розгляд теоретичних основ її збереження, аналіз сучасного стану об'єктів культурної та історичної цінності, виявлення проблем наукового осмислення цього феномену. Необхідно також визначити потенціал і можливості використання цієї спадщини в сучасному житті громади, зокрема в організації подій, створенні культурних маршрутів, туристичних програм, проектів неформальної освіти і заходів громадської активності.

Особлива увага приділяється пошуку нових підходів до збереження та популяризації спадщини, розробці інноваційних соціокультурних

проектів, які можуть інтегрувати історичну пам'ять у повсякденне життя мешканців громади. Історико-культурний потенціал Снятинської громади здатен стати основою для формування сталого розвитку території, сприяючи не лише економічному пожвавленню, а й зміцненню локальної ідентичності, духовного розвитку та міжпоколіннєвої єдності.

Мета дипломної роботи полягає в тому, щоб всебічно дослідити культурну спадщину Снятинської територіальної громади та запропонувати ефективні шляхи її використання в соціокультурній діяльності. Для досягнення цієї мети буде розглянуто особливості формування громади, теоретичні підходи до збереження спадщини, наукові проблеми, що супроводжують це питання, а також сучасний стан використання історико-культурних ресурсів у громадському та культурному житті.

У роботі буде також приділено увагу практичному аспекту: розробці інноваційних ідей, інтеграції культурної спадщини в екскурсійні маршрути, формуванню пропозицій щодо впровадження нових соціокультурних проєктів та аналізу можливих проблем і перспектив соціокультурного розвитку громади.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Особливості формування території Снятинської міської територіальної громади

Формування Снятинської міської територіальної громади стало результатом адміністративно-територіальної реформи, що була спрямована на підвищення ефективності місцевого самоврядування та децентралізацію влади в Україні. У межах цієї реформи Снятинська громада об'єднала в собі місто Снятин, яке має багатовікову історію, та навколишні села, що історично й культурно пов'язані між собою. Така конфігурація дозволила створити адміністративно спроможну одиницю, здатну самостійно вирішувати питання місцевого значення, планувати власний соціальний, культурний і економічний розвиток, зберігаючи при цьому локальні особливості та ідентичність.

Снятин як історичне місто має глибоке коріння, адже його перші згадки в письмових джерелах датуються ще XII століттям. Місто розташоване у південній частині Івано-Франківської області, у межах Покутської рівнини, що характеризується вигідним географічним положенням — близькість до кордону з Румунією сприяла його торговому і культурному розвитку впродовж багатьох століть. На території громади зосереджено чимало архітектурних пам'яток, об'єктів духовної та матеріальної культури, які свідчать про давнє і багатогранне минуле регіону. До складу громади входять села, які мають свою власну історію, унікальні культурні традиції, мову, звичаї, народне мистецтво і ремесла, що формувалися впродовж століть і передавалися з покоління в покоління.

Створення Снятинської міської територіальної громади надало нові можливості для гармонійного об'єднання інтересів міського центру та

сільських територій, для раціонального використання ресурсів, а також для розвитку спільної культурної політики, орієнтованої на збереження історико-культурної спадщини. Завдяки децентралізаційним процесам громада отримала повноваження у сфері охорони пам'яток культури, організації культурно-освітніх заходів, збереження народної творчості та підтримки місцевих ініціатив. Важливим чинником формування стало також збереження історичної спадкоємності між минулим і сучасним:

старовинна архітектура, сакральні споруди, пам'ятки археології, фольклор, етнографічні надбання залишаються не лише свідками історії, а й активно впливають на формування сучасного культурного простору.

У процесі формування громади важливу роль відігравали географічні, демографічні, економічні та культурні чинники. Відносна компактність території, наявність транспортного сполучення між населеними пунктами, спільність традицій та інтересів мешканців стали передумовами для ефективного функціонування громади. У нових умовах Снятинська громада виступає не лише як адміністративна одиниця, а як жива соціокультурна спільнота, яка прагне до відновлення, збереження і осмислення своєї спадщини, і водночас — до створення нових форм життя, діяльності та творчості, спираючись на власні історичні ресурси.

Становлення громади стало також викликом у сфері управління культурними процесами. Потреба в об'єднанні зусиль громадськості, влади та культурних установ задля комплексного підходу до розвитку культурного середовища стала очевидною. У цьому контексті виникає необхідність розробки стратегій збереження та використання культурного капіталу, створення ефективної системи комунікації між різними суб'єктами культурного процесу, впровадження інноваційних підходів до популяризації спадщини та формування сучасної культурної політики.

Формування території Снятинської громади — це не лише адміністративний крок, а передусім важливий соціальний і культурний процес, що відкриває широкі горизонти для розвитку на основі власної

історії, пам'яті й традицій. Успішне майбутнє громади значною мірою залежить від того, наскільки вдало буде використаний її культурноісторичний потенціал як джерело внутрішньої сили, ідентичності й натхнення для нових поколінь.

Формування Снятинської територіальної громади не можна розглядати відірвано від історичних процесів, що відбувалися в регіоні протягом останніх століть. Територія, яка нині входить до складу громади, впродовж різних історичних періодів належала до різних адміністративнополітичних утворень. Це зумовило її багат шарову культурну структуру, що поєднує елементи української, польської, австрійської, румунської та єврейської культур. Така культурна мозаїка стала основою для формування унікальної регіональної ідентичності, яка вирізняє Снятин серед інших громад області та України загалом.

У новітній історії значну роль у формуванні території громади відіграв процес децентралізації, розпочатий в Україні з метою створення сильного місцевого самоврядування. Снятинська громада утворилася в результаті об'єднання кількох сільських рад навколо міста Снятин, що виконує функцію адміністративного, економічного та культурного центру. Таке об'єднання дозволило посилити співпрацю між населеними пунктами, раціонально використовувати ресурси та більш цілісно планувати розвиток територій. При цьому в громаді з'явилася можливість самостійно формувати свій бюджет, впроваджувати стратегії місцевого розвитку і приймати рішення з урахуванням реальних потреб мешканців.

Особливістю Снятинської громади стало її прагнення до збереження історичної спадщини не як формального зобов'язання, а як внутрішньої потреби. Історичні пам'ятки, старовинна забудова, храми, цвинтарі, музейні колекції й народна творчість стали не лише предметами охорони, а й важливими елементами місцевої культурної політики. У сільських населених пунктах громади часто збереглися унікальні традиції, ритуали, місцеві діалекти, які передаються в усній формі та потребують окремого

вивчення і підтримки. Громада поступово формує нові підходи до свого культурного простору — як до живого організму, де минуле є основою для сучасного розвитку.

Ще однією характерною рисою є активне залучення громадськості до процесів прийняття рішень у сфері культури. Ініціативні групи, громадські організації, діячі культури та освіти стали важливими учасниками діалогу про майбутнє громади. Місцеві жителі дедалі більше усвідомлюють цінність свого культурного спадку та необхідність його інтеграції у повсякденне життя. Формується відчуття причетності до спільного історичного минулого, що сприяє зростанню рівня соціальної відповідальності та єдності громади.

Територіальне формування Снятинської громади дало змогу комплексно охопити природно-географічні, демографічні, інфраструктурні й культурні ресурси регіону. Об'єднані зусилля дозволяють громадам не лише зберігати історико-культурні надбання, а й розглядати їх як важливий потенціал для соціального та економічного розвитку. Водночас зростає роль місцевих культурних установ, бібліотек, музеїв, будинків культури, які стають не тільки просторами збереження пам'яті, а й активними центрами культурного життя.

Формування Снятинської територіальної громади є важливим етапом у сучасному розвитку регіону, що дозволив створити нову модель управління, в основі якої лежить поєднання історичних традицій, культурного багатства та прагнення до інноваційного розвитку. Успішна реалізація потенціалу громади залежить від того, наскільки глибоко буде усвідомлено значення культурної спадщини для формування спільного майбутнього.

Важливим аспектом у процесі формування Снятинської міської територіальної громади стало збереження адміністративної спадковості, що дозволило не втратити зв'язок із попередніми історикотериторіальними структурами. Місцева влада, громадські організації та освітньо-культурні

заклади намагалися врахувати не лише юридичні й економічні чинники створення громади, а й історичну пам'ять мешканців, географічну логіку об'єднання населених пунктів та культурну спільність між ними. Більшість сіл, що увійшли до складу Снятинської громади, історично були пов'язані з містом Снятин як із центром ремесел, торгівлі, освіти та духовного життя. У періоди найбільшого розвитку Снятин виступав центром міжетнічної взаємодії, де співіснували представники різних культурних і релігійних традицій, що створювало багатий контекст для формування унікального локального середовища.

Цей міжкультурний досвід став частиною колективної пам'яті регіону, що дотепер зберігається у вигляді традицій, свят, архітектурної спадщини, фольклору, народної творчості, зразків декоративно-ужиткового мистецтва та місцевої діалектної мови. Об'єднання в одну адміністративну одиницю дозволило не лише краще координувати діяльність місцевих інституцій, а й створити умови для спільного осмислення минулого як фундаменту для спільного майбутнього. У межах єдиної громади простіше організувати заходи, присвячені локальній історії, впроваджувати спільні культурні програми, підтримувати традиції сільських свят, відновлювати пам'ятки архітектури та поширювати знання про місцевих діячів культури, науки, освіти.

Формування території громади дало поштовх для відродження багатьох культурних ініціатив. У різних селах почали активніше працювати клуби, гуртки, аматорські театри, проводити фольклорні фестивалі, ярмарки, етнографічні виставки. Така діяльність дозволяє мешканцям не тільки зберігати своє культурне коріння, а й поглиблювати знання про власну історію, формуючи почуття гордості за свій край. Історична спадщина перестає бути чимось віддаленим і музейним, натомість вона повертається в сучасне життя громади як жива, дієва складова культурного процесу.

Формування громади сприяє також оновленню інфраструктури, необхідної для підтримки культурної сфери. Вирішуються питання ремонту закладів культури, забезпечення їх сучасним обладнанням, створення умов для роботи творчих колективів, цифровізації музейних фондів і бібліотечних архівів. Водночас зростає попит на фахівців, здатних поєднати знання з історії, культури, туризму та управління для того, щоб трансформувати культурну спадщину у ресурс для сталого розвитку.

Снятинська територіальна громада сьогодні є яскравим прикладом того, як адміністративні зміни можуть стати інструментом культурного відродження. Її територіальна конфігурація, базована на історичних зв'язках і культурній спільності, створює передумови для формування гармонійного соціокультурного середовища. Такий підхід дозволяє не просто зберігати минуле, а й активно працювати з ним, відкривати нові смисли, формувати сучасну культурну ідентичність і шукати джерела розвитку у власній історії.

1.2 Теоретичні підходи до збереження і використання культурної спадщини

Поняття культурної спадщини охоплює широке коло явищ, об'єктів і процесів, пов'язаних із матеріальними та нематеріальними проявами людської діяльності, які мають історичну, художню, наукову або культурну цінність. У науковій літературі існує велика кількість підходів до осмислення культурної спадщини, які відрізняються за

методологічними основами, сферою акценту та глибиною аналізу. Один із головних аспектів таких підходів полягає в тому, що культурна спадщина розглядається не як застиглий артефакт минулого, а як жива структура, що формує сучасну ідентичність, визначає ціннісні орієнтири спільноти та слугує основою для подальшого культурного розвитку.

З точки зору культурології, спадщина є засобом передачі смислів між поколіннями. Вона включає мову, обряди, фольклор, народні ремесла,

традиції, а також форми поведінки і мислення, які закріплені в історичній пам'яті спільноти. Вивчення культурної спадщини з цієї позиції ґрунтується на розумінні її ролі у формуванні колективної ідентичності, на збереженні зв'язку між минулим, сучасним і майбутнім. Інший підхід, пов'язаний із соціологією культури, розглядає спадщину як інструмент консолідації громади, засіб формування спільного культурного простору та основи для спільної діяльності. У цьому контексті особливу увагу приділяють тому, як мешканці сприймають свою історію, як її інтерпретують і які смисли надають подіям, явищам, об'єктам, які збереглися на їхній території.

Філософські концепції культурної спадщини акцентують увагу на її екзистенційній цінності. Вони підкреслюють, що людина через культуру усвідомлює своє місце у світі, свою належність до певної традиції, спільноти, простору. Збереження спадщини у цьому випадку трактується як моральний обов'язок перед попередніми та майбутніми поколіннями. Такий підхід тісно пов'язаний із гуманітарними цінностями — гідністю, свободою, автентичністю, глибоким зв'язком з рідною землею.

На практичному рівні теоретичні підходи втілюються через концепції охорони культурної спадщини, зокрема міжнародні стандарти, які закладені в документах ЮНЕСКО, ІКОМОС, Ради Європи. У цих концепціях культурна спадщина розглядається як ресурс, який потребує не тільки збереження, а й інтеграції в сучасне життя. Стратегії управління спадщиною включають комплекс заходів, спрямованих на дослідження, документування, реставрацію, промоцію, залучення громадськості, освіту і культуру пам'яті. Акцент робиться на участі місцевих громад у процесах прийняття рішень, що стосуються їхньої культурної спадщини, на партнерстві між органами влади, культурними установами, науковцями, освітянами та активістами.

У сучасному підході велике значення надається ідеї сталого розвитку. Культурна спадщина розглядається як один із трьох основних

стовпів сталого розвитку — поряд із економікою та екологією. Вона може бути джерелом для нових форм соціальної активності, культурного туризму, креативних індустрій, громадських ініціатив. Через збереження та використання спадщини відбувається не лише підтримка історичної пам'яті, а й відкриття нових економічних і культурних перспектив для громади.

У межах регіонального розвитку теоретичні підходи акцентують на важливості культурної спадщини як фактора підвищення інвестиційної привабливості, формування бренду території, залучення молоді, підвищення якості життя населення. Особливої уваги заслуговує концепція «живої спадщини», яка полягає в активному включенні традицій у сучасне життя, в їх переосмисленні без втрати автентичності. Цей підхід підтримує розвиток локальної креативності, поєднує традиції з сучасними формами мистецтва, освіти, цифровими технологіями.

Для Снятинської територіальної громади актуальними є всі вищезгадані теоретичні напрямки, адже саме вони створюють ідейну базу для подальшої практичної діяльності у сфері охорони, популяризації та культурного освоєння спадщини. Громада, яка має значний історикокультурний потенціал, потребує системного бачення своєї спадщини як невід'ємної частини власної ідентичності та ресурсу сталого розвитку. Теоретичне осмислення спадщини дає змогу не лише краще розуміти її цінність, а й вибудувувати ефективні механізми її інтеграції в сучасні соціокультурні процеси.

Культурна спадщина також розглядається як інструмент формування освітнього простору, який здатен забезпечити не лише інформування про минуле, а й виховання ціннісного ставлення до свого краю. У цьому контексті важливою є діяльність закладів освіти, музейних установ, культурних центрів, які мають змогу працювати не лише в межах традиційних форматів, а й через створення проєктів, спрямованих на залучення молоді, стимулювання локальної ініціативи, розвиток

критичного мислення. Культурна спадщина на рівні громади стає майданчиком для формування громадянської свідомості, збереження мови, традицій, релігійних практик, свят, що поєднують членів спільноти у єдине культурне поле.

Інтеграція культурної спадщини в повсякденне життя громади можлива за умови поєднання наукового підходу із практичним використанням місцевих ресурсів. Саме локальний вимір культурної спадщини дає змогу найповніше відчутти її значення. У невеликих громадах, таких як Снятинська, мешканці часто мають безпосередній зв'язок із пам'ятками, обрядами, родинними історіями, що робить їх не пасивними спостерігачами, а активними носіями й творцями спадщини. Це створює сприятливе середовище для того, щоб теоретичні моделі не залишалися лише науковими конструкціями, а ставали інструментами практичної діяльності.

У сучасному культурному просторі дедалі більше поширюється ідея спадщини як діалогу. Цей підхід передбачає залучення різних груп населення до інтерпретації історичного минулого, відкритість до нових значень, врахування множинності поглядів. Відтак спадщина перестає бути статичним набором фактів і перетворюється на простір взаємодії, у якому важливо не лише що ми пам'ятаємо, а й як ми це пам'ятаємо і як використовуємо цю пам'ять у сучасному житті.

У контексті європейської інтеграції України підходи до збереження культурної спадщини адаптуються до міжнародних стандартів. На рівні територіальних громад зростає значення інвентаризації пам'яток, проведення культурологічних досліджень, створення інформаційних баз даних, розробки стратегій культурного розвитку. Громади все частіше залучаються до проєктів транскордонного співробітництва, у яких спадщина стає основою для міжрегіонального культурного обміну, підтримки спільної історичної пам'яті, посилення культурної дипломатії.

На основі різних теоретичних моделей формується сучасне бачення спадщини як відкритого ресурсу, що має необмежений потенціал для інновацій. У цьому сенсі важливо враховувати локальні особливості, адже кожна громада має свої унікальні історії, міфи, матеріальні та духовні здобутки. Вивчення, збереження і використання цієї спадщини є не лише культурним чи науковим завданням, а передусім гуманітарною потребою, яка має глибокий соціальний сенс. Для Снятинської територіальної громади опора на культурну спадщину означає не повернення до минулого, а створення майбутнього, яке будується на повазі до власного коріння, пам'яті та історичної гідності. Культурна спадщина в контексті територіальної громади має ще один важливий вимір — просторовий.

Вона існує не лише в абстрактному культурному полі, а й у конкретному ландшафті, у вулицях, будівлях, природних об'єктах, які протягом десятиліть або століть набували символічного значення. Простір, наповнений історією, починає формувати емоційний зв'язок між мешканцями й територією. Саме через прив'язаність до таких місць формуються уявлення про «своє», «рідне», «спільне». Теоретичні підходи останніх десятиліть дедалі частіше наголошують на необхідності збереження не лише окремих об'єктів, а цілісного культурного ландшафту, в якому взаємодіють природа, архітектура, пам'ятки, традиції, наративи, пам'ять.

Збереження культурної спадщини на місцевому рівні вимагає також переосмислення ролі громади як головного суб'єкта цих процесів. У теорії спадщини виникає поняття спільної відповідальності, яка передбачає, що не лише держава чи фахівці повинні опікуватися збереженням пам'яток або традицій, а й самі мешканці мають бути залучені до прийняття рішень, до догляду, популяризації, захисту, реконструкції. У цьому контексті набуває ваги концепція культурного менеджменту на локальному рівні, що охоплює як фахову діяльність у сфері культури, так і розвиток культурної активності серед населення. Громадські ініціативи, краєзнавчі об'єднання,

волонтерські рухи, молодіжні платформи стають новими акторами, що формують сучасну спадщину — не в сенсі створення нових пам'яток, а в сенсі актуалізації вже наявних ресурсів.

Значення має і перехід від охоронного підходу до інтеграційного. Замість того щоб відокремлювати спадщину від щоденного життя, нові теоретичні підходи закликають включати її в різні сфери: освіту, туризм, урбаністику, медіа, креативні індустрії. Такий підхід потребує гнучкості, діалогу між традицією і сучасністю, відкритості до інтерпретацій. У громадах, де збереження спадщини відбувається у звичному, рутинному форматі — через свята, пісні, ремесла, перекази — важливо надати цьому новий сенс, зберігаючи зміст, але оновлюючи форму. Це можуть бути інтерактивні виставки, цифрові архіви, документальні проєкти, творчі колаборації, які дозволяють залучити молодь і зробити спадщину не лише цікавою, а й потрібною.

У Снятинській громаді подібні підходи можуть лягти в основу розробки стратегії розвитку культури, яка враховує історичний контекст, багатонаціональну спадщину, духовні традиції, побутову культуру, архітектуру, природне середовище. Усвідомлення значущості кожного елемента спадщини — від фрагменту старовинної кладки до усної легенди, що передається від старших до молодших — формує глибший зв'язок із місцем проживання та зі спільнотою загалом. У такому середовищі розвивається відчуття цілісності, відповідальності, гідності й належності до чогось більшого, ніж просто територіальне утворення.

Розгляд теоретичних підходів до збереження і використання культурної спадщини в межах територіальних громад відкриває можливості для формування нової парадигми — спадщина як ресурс, що розкриває потенціал громади, як простір для зростання, як основа для формування майбутніх поколінь. У Снятинській громаді, яка володіє багатим історикокультурним надбанням, реалізація таких підходів дає

шанс не лише зберегти унікальне минуле, а й створити умови для сучасного культурного відродження.

Теоретичні основи збереження культурної спадщини також включають усвідомлення необхідності міждисциплінарного підходу, коли в процес збереження та осмислення спадку включаються не лише історики, культурологи та архітектори, а й фахівці з урбаністики, екології, освіти, менеджменту, інформаційних технологій. Такий підхід дозволяє формувати комплексне бачення спадщини як багатовимірного явища, яке потребує не вузької охорони, а інтегрованого включення в усі сфери життєдіяльності громади. Спадщина перестає бути суто гуманітарною темою, вона стає полем взаємодії знань, практик, технологій і стратегій.

Збереження спадщини також неможливе без урахування сучасного стану суспільної свідомості. У багатьох громадах історична пам'ять була перервана війнами, тоталітарними режимами, депортаціями, радикальними змінами соціального устрою. Відновлення цієї пам'яті — процес складний і тривалий, але надзвичайно важливий для формування цілісної картини світу у свідомості молодших поколінь. Теоретичні моделі, що працюють із поняттями колективної пам'яті, ідентичності, травматичного досвіду, дають змогу будувати культурну політику, яка буде враховувати не лише здобутки, а й втрати, не лише святкове, а й трагічне. Спадщина не завжди є легкою для сприйняття, вона може викликати болісні асоціації, конфлікти, суперечки, але саме її осмислення веде до зрілості громади.

На рівні світових практик усе більшого значення набуває ідея партисипативного управління спадщиною, коли громада бере активну участь у збереженні, інтерпретації та управлінні культурними об'єктами. Це передбачає відкритість процесів, залучення різних груп населення, врахування думок і потреб усіх учасників культурного процесу. Такий підхід дозволяє уникнути формалізму, оживити зацікавлення до минулого, повернути реальний зміст поняттю спільної культурної власності.

Спадщина перестає бути об'єктом, на який «дивляться», і стає процесом, у якому живуть, із яким ведуть діалог.

Усе це вказує на те, що сучасне теоретичне розуміння культурної спадщини виходить далеко за межі простої охорони будівель або традицій. Воно базується на ціннісному підході, в основі якого лежить повага до культурного різноманіття, автентичності, спадковості та участі. Культурна спадщина більше не трактується як тягар чи зобов'язання, вона стає джерелом сили, натхнення, впевненості в унікальності власного шляху.

Для Снятинської територіальної громади опора на такі підходи дає можливість виробити власну модель розвитку, у якій місцева спадщина не лише зберігається, а й переосмислюється, оживає в нових формах, стимулює творчість і об'єднує людей довкола спільних цінностей. Таке теоретичне підґрунтя є ключовим для подальшого практичного втілення проєктів у сфері соціокультурної діяльності, де спадщина стає джерелом дії, діалогу і майбутнього.

У межах сучасних підходів культурна спадщина також починає розглядатися як чинник психологічної стабільності та емоційної підтримки громади, особливо в умовах воєнних загроз, соціальних криз, економічної нестабільності. Звернення до власної історії, символів, місць пам'яті допомагає людям не лише відчувати зв'язок із предками, а й знайти внутрішню опору, утвердитися в переконанні, що спільнота має глибоке коріння і здатна вистояти в найскладніших обставинах. Теоретики культурної пам'яті наголошують на ролі спадщини в процесах колективного відновлення, зцілення, формування солідарності. Для невеликих громад це особливо важливо, адже культура стає тим полем, де підтримується зв'язок між минулим, теперішнім і майбутнім на рівні особистої й спільної ідентичності.

Значущим є також те, що сучасні теоретичні концепції підкреслюють унікальність кожного територіального простору. Універсальні моделі збереження спадщини повинні адаптуватися до локального контексту, бо

кожна громада має свої традиції, свій досвід переживання історії, свою систему цінностей. Неможливо механічно перенести одну модель збереження пам'яток чи використання фольклору в інше середовище. Лише через глибоке знання конкретного регіону, через дослідження місцевої історії, через роботу з носіями традицій можна створити ефективну систему збереження та розвитку спадщини, яка буде не нав'язаною ззовні, а прийнятою зсередини.

В основі багатьох сучасних підходів лежить переконання, що культурна спадщина — це не лише те, що потрібно захищати, але й те, з чим потрібно жити. Вона має бути інтегрована в навчальні програми, туристичні маршрути, міське та сільське планування, систему свят, культурну політику, комунікаційні стратегії. Якщо спадщина залишається лише в музеях або архівах, вона поступово втрачає зв'язок із суспільством. Теорія спадщини наполягає на її динамічності, здатності до змін, адаптації, розвитку. Ця здатність не суперечить автентичності, навпаки — вона підкреслює її живу природу, зв'язок з актуальними потребами і викликами часу.

У випадку Снятинської громади вивчення й осмислення сучасних теоретичних підходів дозволяє сформуванню цілісної, науково обґрунтованої та водночас життєздатної моделі збереження культурної спадщини, яка зможе стати не формальною, а дієвою частиною соціокультурного розвитку. У цій моделі спадщина розглядається не як окрема галузь, а як наскрізний принцип, що пронизує всі сфери життя — від освіти до туризму, від планування інфраструктури до організації дозвілля, від виховання молоді до збереження природи. Такий підхід дозволяє не тільки зберегти минуле, а й розвивати майбутнє на основі локальної сили, пам'яті, досвіду і творчого потенціалу.

1.3 Проблеми наукових досліджень культурної спадщини Снятинської громади

Наукове дослідження культурної спадщини Снятинської територіальної громади стикається з низкою суттєвих проблем, що ускладнюють глибоке й системне вивчення цього унікального явища. Насамперед слід звернути увагу на обмежену кількість фахових досліджень, присвячених саме локальному культурному простору Снятинщини. Історія міста Снятин, окремі аспекти його духовної і матеріальної спадщини, біографії видатних постатей, народні традиції, архітектура, етнографія потребують значно глибшого і ширшого наукового осмислення. У багатьох випадках наявна інформація представлена у вигляді фрагментів, публікацій краєзнавчого характеру, статей у періодиці або невеликих збірниках без належного наукового апарату, без послідовної концепції і міждисциплінарного аналізу.

Велика кількість унікальних об'єктів культурної спадщини на території громади взагалі не внесена до офіційних реєстрів пам'яток, не досліджена архітектурно, археологічно, історично, не задокументована в академічних виданнях. Це створює загрозу для їх збереження, адже без визнання на рівні наукової і державної політики багато цінних пам'яток залишаються поза увагою і можуть бути втрачені або знищені. Відсутність якісної картографії, інвентаризації, цифрових баз даних, фото- і відеодокументації ускладнює не тільки збереження, а й популяризацію спадщини, її використання в освітніх, туристичних і культурних проєктах.

Окремою проблемою є недостатній зв'язок між науковими інституціями, органами місцевого самоврядування і громадськими ініціативами. У багатьох випадках наукові праці, що торкаються історії Покуття чи Прикарпаття загалом, не враховують локальну специфіку, уникають конкретизації, залишаючи поза увагою глибокий культурний контекст, властивий саме Снятинській громаді. Водночас місцеві ентузіасти, краєзнавці та працівники культури часто не мають доступу до академічних методик, баз даних, архівів, не володіють навичками систематизації і презентації матеріалу відповідно до сучасних наукових

вимог. Це призводить до розриву між науковим і прикладним рівнем вивчення спадщини.

Інституційна слабкість також проявляється в недостатньому фінансуванні науково-дослідницької роботи, відсутності стабільної підтримки з боку держави або донорських програм, які могли б забезпечити довгострокові польові дослідження, створення наукових монографій, збірників джерел, енциклопедій, каталогів. Молоді науковці рідко обирають тему, пов'язану з локальною спадщиною, через обмеженість джерельної бази, відсутність наукового керівництва, нестачу спеціалізованих публікацій. У багатьох випадках наукові дослідження зосереджуються лише на загальновідомих об'єктах або подіях, залишаючи поза увагою менш досліджені, але не менш важливі аспекти культурного життя громади.

Проблемною є і тема збереження нематеріальної культурної спадщини, яка ще слабше представлена у наукових дослідженнях. Пісні, легенди, казки, ремесла, місцеві ритуали, кулінарні традиції, діалекти, обрядові практики – усе це є носіями унікальної культурної інформації, яка може зникнути без сліду, якщо її не буде зафіксовано, описано і введено в культурний обіг. Багато носіїв традицій уже є людьми похилого віку, і без своєчасного залучення етнографів, лінгвістів, культурологів та фольклористів ці знання ризикують бути втраченими назавжди.

Відсутність сучасних методів фіксації спадщини, зокрема аудіо- та відеоархівування, 3D-моделювання, цифрового картографування, також знижує можливості дослідження, презентації і збереження культурних явищ. У світі активно використовуються технології цифрової гуманітаристики, які дозволяють створювати інтерактивні карти, онлайнмузеї, віртуальні екскурсії, бази даних із відкритим доступом. Для Снятинської громади використання таких методів могло б стати справжнім проривом у сфері наукового вивчення спадщини.

Проблеми наукового дослідження спадщини також стосуються невпорядкованості архівів, обмеженого доступу до історичних документів, розкиданості джерел по різних установах і приватних колекціях. Багато документів, фотографій, щоденників, стародруків і предметів побуту залишаються невивченими або зберігаються в неналежних умовах. Без системної роботи з архівами, без каталогізації й публікації джерел неможливо створити повну картину історико-культурного розвитку громади.

Серед важливих викликів слід також назвати відсутність єдиного наукового центру, що міг би координувати дослідження спадщини Снятинщини, акумулювати інформацію, залучати фахівців із різних галузей, організовувати конференції, видавати наукові збірники. Такий центр міг би стати платформою для обміну досвідом, реалізації міжрегіональних і міжнародних проєктів, залучення молоді до науководослідницької діяльності. Його створення дало б змогу не лише розвивати наукову базу, а й посилити престиж локальної історії як важливої складової загальнонаціонального культурного процесу.

Однією з причин повільного розвитку наукових досліджень культурної спадщини Снятинської громади є також загальна недооцінка локальної історії в національному академічному просторі. Дослідження великих історичних центрів, політичних подій загальнодержавного значення та постатей, відомих на загальнонаціональному рівні, тривалий час залишалися в пріоритеті. Це призвело до того, що локальні культурні практики, малі міста й села, побутова історія, повсякденне життя громадян у різні історичні періоди опинилися поза полем академічної уваги. Унаслідок цього знання про культурне життя Снятинщини зберігається переважно на рівні усної пам'яті, особистих архівів, родинних переказів, які без систематизації та наукового осмислення залишаються недоступними для широкого суспільного використання.

Відсутність фахових кадрів на місцях також є проблемою. У багатьох громадах, зокрема й Снятинській, бракує істориків, етнографів, археологів, мистецтвознавців, які могли б здійснювати польові дослідження, інтерпретувати отримані матеріали та впроваджувати їх у культурну практику громади. Часто місцеві працівники культури виконують величезний обсяг роботи — організують заходи, зберігають артефакти, популяризують традиції — без належної наукової підтримки, без доступу до спеціалізованих знань і без змоги проводити глибокі дослідження. У такій ситуації культурна діяльність стає фрагментарною, базується на ентузіазмі, а не на стратегічному науковому плануванні.

До цього додається ще й проблема нестачі актуальних навчальних програм, які б знайомили студентів із методами локальних досліджень, краєзнавства, фольклористики, документознавства. У закладах освіти рідко приділяється достатньо уваги навчанню студентів працювати з польовими матеріалами, записувати інтерв'ю зі старожилами, фіксувати діалекти, фотографувати або сканувати артефакти, працювати з архівними джерелами. Без цього неможливо сформувати покоління дослідників, яке буде спроможне працювати з культурною спадщиною на місцевому рівні.

Не менш серйозною є проблема відсутності наукового підходу до планування туристичної та екскурсійної діяльності. У багатьох випадках використання спадщини в туризмі обмежується візуальною привабливістю об'єктів, без належного історичного контексту, без глибокого змісту, без врахування культурних особливостей регіону. Туристичні маршрути часто створюються без участі фахівців, без попередніх досліджень, що знижує їхню якість і освітній потенціал. Для громади, яка прагне використати культурну спадщину як ресурс розвитку, це є втратою важливої можливості. Проблеми дослідження спадщини Снятинської громади неможливо розв'язати без чіткого усвідомлення потреби в новій культурній політиці, орієнтованій на знання, глибину й системність.

Успішне вивчення спадщини неможливе без співпраці з університетами, дослідницькими центрами, музеями, архівами. Необхідне створення умов для проведення польових експедицій, надання грантів на наукові проекти, підтримка публікацій, організація конференцій і семінарів, залучення молоді до дослідницької роботи.

Снятинська громада має всі передумови для того, щоб стати одним із осередків розвитку локальних досліджень в Україні. Її багата історія, етнокультурне різноманіття, наявність пам'яток архітектури, унікальних традицій, народного мистецтва, духовних практик, фольклору і документальної спадщини створюють широкий простір для наукової роботи. Подолання наявних проблем потребує довгострокової стратегії, підтримки на місцевому рівні, залучення зовнішніх ресурсів і, найголовніше, усвідомлення того, що спадщина — це не тільки минуле, а й простір для формування майбутнього, гідного і глибокого.

Ще однією важливою проблемою, яка безпосередньо впливає на наукове дослідження спадщини Снятинської громади, є відсутність системної співпраці між поколіннями. Старше покоління, яке зберігає в собі величезний обсяг знань, спогадів, навичок, часто не має можливості передати ці знання через відсутність діалогу з молоддю. У сучасному інформаційному середовищі, де домінують цифрові технології, втрачається контакт із джерелами живої пам'яті. Молоді люди часто орієнтовані на глобальні культурні продукти, які витісняють місцеву традицію, не вбачаючи в ній практичного чи особистісного значення. Це призводить до того, що унікальні історії, ремесла, пісні, особливості побуту й мови залишаються невідомими, незафіксованими, не вивченими.

Наукове осмислення культурної спадщини повинно включати механізми налагодження цього міжпоколіннєвого діалогу. Варто створювати простори, де літні мешканці можуть ділитися своїм досвідом, а молодь — виступати активними слухачами, дослідниками, волонтерами.

Це можуть бути спільні майстер-класи, етнографічні експедиції, шкільні чи студентські проєкти, спрямовані на збір усної історії, фіксацію ремесел, відтворення побутових традицій. Без цього наукова робота залишатиметься неповною, відірваною від реального людського досвіду, який і є серцевиною нематеріальної культурної спадщини.

У сучасному світі вивчення культурної спадщини потребує також нових підходів до презентації результатів досліджень. Традиційні наукові публікації, хоч і важливі, мають обмежений вплив на широке коло людей. Необхідно шукати нові формати — виставки, документальні фільми, подкасти, інтерактивні платформи, ігрові проєкти — які дозволять оживити матеріал, зробити його доступним для молоді, туристів, мешканців громади. Це також допоможе долучити до досліджень тих, хто раніше не цікавився цією темою, але має внутрішню потребу краще зрозуміти своє коріння.

Усе вищезгадане свідчить про те, що проблеми наукового дослідження культурної спадщини Снятинської громади є не лише технічними чи організаційними, а й глибоко соціальними та світоглядними. Йдеться про те, як громада сприймає свою історію, чи вважає її цінною, чи готова вкладати в неї ресурси, чи здатна передавати її майбутнім поколінням. Без зміни ставлення до спадщини, без формування на рівні свідомості громадян розуміння того, що вона є частиною їхньої ідентичності, усі наукові зусилля будуть недостатні.

Необхідність осмисленого, відповідального підходу до вивчення спадщини, заснованого на сучасній методології, технічних можливостях, міждисциплінарному співробітництві та глибокій повазі до локального досвіду, стає очевидною. Снятинська громада має великий потенціал, але його реалізація потребує конкретних дій, об'єднання зусиль, системної підтримки науки, освіти й культури. Лише тоді спадщина перестане бути вразливою й невидимою, і стане тим фундаментом, на якому

вибудовується не лише колективна пам'ять, а й спільне, гідне і змістовне майбутнє.

Наукове дослідження культурної спадщини Снятинської громади ускладнюється ще й відсутністю належної методологічної бази, адаптованої саме до потреб невеликих територіальних громад. Часто ті методики, які використовуються у великих містах чи на загальнонаціональному рівні, не враховують особливостей локального масштабу, де тісно переплетені родинні зв'язки, індивідуальні спогади, неформальні форми передавання знань і незафіксовані у документах події. У таких умовах важливо використовувати методи мікроісторії, польової етнографії, якісної соціології, які дозволяють проникати в особистісні виміри історії та культури, працювати з неписемними джерелами, вивчати локальний контекст у його повсякденних проявах.

Складність полягає також у відсутності єдиної бази даних, куди б акумулювалися всі дослідницькі напрацювання, фотографії, аудіозаписи, архівні документи, свідчення очевидців, результати експедицій. Усі ці матеріали або зберігаються в приватних архівах, або залишаються непублічними й розрізненими. Це призводить до дублювання роботи, втрати важливої інформації, обмеження доступу для інших дослідників і працівників культури. Вкрай необхідним є створення відкритого цифрового архіву, який би став джерелом для подальших досліджень, а також інструментом просвіти й популяризації локальної спадщини серед мешканців громади та за її межами.

Ще однією перепорою є відсутність мотиваційної підтримки для самих дослідників. Молодь, яка має інтерес до історії, часто не бачить перспектив у цій сфері через низьку оплату праці, відсутність проєктної підтримки, брак уваги з боку державних чи місцевих органів влади. Це демотивує, змушує фахівців змінювати сферу діяльності, або ж емігрувати. Для того, щоб активізувати наукове середовище, необхідно створити простір, де дослідницька діяльність буде підтримана не лише фінансово, а

й морально, соціально, інформаційно. Потрібні конкурси, стипендії, нагороди, освітні програми, літні школи, майстер-класи, які створюють інтелектуальну атмосферу, в якій цікаво працювати і творити.

Нарешті, варто підкреслити, що наукове осмислення культурної спадщини повинно мати стратегічну перспективу. Воно не може бути одноразовим чи поверхневим. Потрібна довготривала концепція наукового супроводу розвитку громади, де спадщина є не просто темою, а ключовим елементом цілісної культурної політики. Це означає не лише дослідження пам'яток і традицій, а й оцінку потенціалу культурних ресурсів, визначення можливостей для їх включення у соціально-економічне життя громади, проєктування нових культурних продуктів на основі локального досвіду.

Проблеми наукового дослідження спадщини Снятинської громади є віддзеркаленням загальноукраїнських тенденцій, але водночас мають свої особливості, що впливають із географічного положення, історичного минулого, багатонаціонального складу населення, різноманіття традицій та багатого духовного спадку. Вирішення цих проблем можливе лише за умови глибокого переосмислення ролі спадщини в житті громади, постійної фахової роботи, відкритості до нових підходів і готовності інвестувати в науку як у базовий ресурс для розвитку культури, освіти і соціальної згуртованості. Снятинська громада має всі шанси стати прикладом того, як поєднання традиції, науки й ініціативи здатне перетворити локальний культурний ландшафт у сучасний центр ідентичності, пам'яті й натхнення.

Однією з фундаментальних проблем, яка стоїть на перешкоді науковому дослідженню культурної спадщини Снятинської громади, є нестача міждисциплінарного підходу. Культурна спадщина як явище потребує не лише історичного або мистецтвознавчого аналізу. Вона потребує уваги з боку соціологів, філологів, етнографів, педагогів, психологів, урбаністів, архітекторів, екологів. Проте у більшості випадків

дослідження обмежуються лише однією дисципліною, а отже втрачається ширина погляду, цілісність розуміння і зв'язок спадщини з іншими елементами життя громади. Такі вузькі рамки перешкоджають виявленню всіх можливостей для збереження, осмислення та активного використання історико-культурних ресурсів.

Варто звернути увагу і на ще один аспект — відсутність постійного механізму фіксації змін, що відбуваються з об'єктами культурної спадщини. Без регулярного моніторингу важко оцінити масштаби втрат, руйнування, змін у стані архітектурних споруд, сакральних об'єктів, історичних кладовищ, громадських будівель. Часто зміни відбуваються швидко, під впливом природних або соціальних чинників, але залишаються недокументованими. У результаті втрачається не лише матеріальна частина спадщини, а й інформація про процеси трансформації, що сама по собі є цінним джерелом для науковців. Наявність стабільної системи обліку та моніторингу дала б змогу проводити більш точні дослідження, планувати реставраційні або охоронні роботи, аргументувати необхідність фінансування певних проєктів.

Особливе занепокоєння викликає також ставлення до радянського та пострадянського спадку, який часто сприймається як небажаний, вторинний або навіть шкідливий. У багатьох громадах знищується те, що асоціюється з радянською добою — архітектура, меморіальні дошки, пам'ятники, будинки культури, архівні документи. Водночас ці елементи є частиною історії, свідченням епохи, яка формувала сучасний вигляд Снятинської громади. Наукове осмислення спадщини передбачає не оцінку з позиції ідеології, а з позиції пам'яті, джерела знання, культурного тексту, який слід читати уважно, критично, але відповідально. Ігнорування цілих пластів минулого позбавляє громаду історичної цілісності.

Ще одним викликом є низький рівень обізнаності населення щодо об'єктів спадщини, їхнього значення, правового статусу, стану збереження. Часто мешканці сприймають пам'ятки як частину звичного ландшафту, не

замислюючись про їхню історичну унікальність або потребу в охороні. Це свідчить про брак науково-популярних проєктів, просвітницької роботи, інтеграції результатів досліджень у систему шкільної освіти, медіапростір, культурні заходи. Наука не повинна залишатися замкнутою системою — вона повинна активно комунікувати з громадою, доносити важливість спадщини зрозумілою мовою, формувати відповідальність, повагу, зацікавлення.

Усі ці проблеми — від нестачі джерельної бази й фахівців до нерегульованості інституційної політики — потребують не точкових рішень, а цілісного бачення на рівні громади. Необхідно формувати локальну культурну політику, засновану на знанні, визнанні та дослідженні культурної спадщини як фундаментального ресурсу. Така політика має спиратися на співпрацю з науковими установами, підтримку молодих дослідників, створення баз даних, відкритих архівів, розробку навчальних курсів, залучення громадськості до збору й фіксації історичних матеріалів.

Завершуючи розгляд проблем наукового вивчення культурної спадщини Снятинської громади, слід наголосити: без систематичної наукової роботи не може бути ані повноцінного збереження, ані ефективного використання цього багатства. Усі інші напрямки соціокультурної діяльності громади — туризм, освіта, мистецтво, урбаністика — втрачають глибину і силу, якщо не спираються на чітке знання про минуле, сформоване в результаті глибокого дослідження. Снятинська громада має неоціненний історикокультурний потенціал, який вартий того, щоб бути відкритим, осмисленим і вписаним у сучасний науковий і культурний контекст.

Наукове осмислення спадщини Снятинської громади потребує також чіткого розмежування понять локальної і регіональної ідентичності, що часто плутаються як у побутовому, так і в академічному дискурсах. Коли науковці не заглиблюються в специфіку конкретної громади, унікальні риси локальної культури можуть зливатися із загальним тлом, втрачаючи

свою самобутність. Для Снятина і навколишніх сіл характерним є особливий менталітет, мовна говірка, побутові звичаї, які хоч і вписуються в рамки покутського культурного простору, мають власні риси, що формувалися під впливом історичних, етнічних, релігійних і географічних чинників. Наукове ігнорування цих особливостей призводить до спрощення і стандартизації, а відтак і до недооцінки місцевого культурного багатства.

Ще одним напрямом, який залишається недостатньо охопленим науковими дослідженнями, є історія родів, сімей, родинних династій, які століттями жили на цій території, творили її культуру, займалися ремеслами, зберігали знання. Без аналізу родинних архівів, старих фотографій, метричних книг, листування, особистих спогадів не можна повноцінно відтворити соціальну тканину життя громади. Це джерело неформального знання надзвичайно цінне, бо дозволяє поглянути на історію не лише з точки зору подій, а й через призму особистих доль, міжлюдських стосунків, трансмісії культурних практик. Такі дослідження можуть лягти в основу створення локальних хронік, родинних дерев, віртуальних музеїв, що сприятиме поглибленню зв'язку мешканців із власним корінням.

У контексті наукових викликів важливо порушити і тему втрат, пов'язаних із міграційними процесами. Значна частина населення Снятинщини за останні десятиліття виїхала за кордон, і разом із ними вивезено частину живої пам'яті, артефактів, звичаїв, пісень, побутової культури. Багато родин розділені між різними країнами, а нащадки колишніх жителів втратили контакт із родинною спадщиною. Наукова спільнота громади могла б налагодити зв'язки з діаспорою, організувати опитування, інтерв'ю, збирати фотографії, записи, предмети, які залишаються у збереженні нащадків. Це дозволило б відновити цілісну історичну картину і водночас включити сучасну громаду в ширший глобальний культурний діалог.

Сучасне наукове дослідження не може обмежуватись традиційними інструментами. Цифрова гуманітаристика, новітні методи візуалізації даних, віртуальна реконструкція об'єктів, створення інтерактивних карт, цифрові архіви усної історії — усе це необхідно впроваджувати в локальне дослідницьке середовище. Для цього громада має залучати до співпраці не лише фахівців з історії чи культури, а й програмістів, дизайнерів, відеографів, SMM-спеціалістів, які зможуть представити науковий матеріал у привабливій і доступній формі для сучасного споживача інформації. Наукове знання не повинно залишатися елітарним, воно має стати частиною відкритого освітнього і публічного простору.

Таким чином, усі перераховані проблеми засвідчують потребу не просто в епізодичних зусиллях, а в створенні на базі Снятинської громади постійно діючого культурно-дослідницького осередку, який би забезпечував спадковість у науковій роботі, стимулював нові дослідження, формувалася середовище діалогу між дослідниками, носіями культури та місцевою владою. Такий центр може стати фундаментом для створення нової наукової школи, яка орієнтується на глибоке пізнання локального і здатна інтегрувати це знання в загальнонаціональний і світовий контекст.

Снятинська громада не лише заслуговує на те, щоб її спадщина була вивчена, вона має всі ресурси, щоб стати прикладом того, як наука, пам'ять і розвиток здатні формувати цілісне, відповідальне і натхненне суспільство.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ КУЛЬТУРНОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ СНЯТИНСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Характеристика культурної і історичної спадщини Снятинської територіальної громади

Культурна і історична спадщина Снятинської територіальної громади є надзвичайно багатою, різноманітною і глибоко вкоріненою в історію української нації. Вона формувалася впродовж багатьох століть, охоплюючи періоди княжої доби, польського панування, АвстроУгорщини, Західноукраїнської Народної Республіки, радянського періоду та сучасної незалежної України. Кожен із цих етапів залишив помітний слід у архітектурному обличчі міста Снятина та навколишніх сіл, у пам'ятках матеріальної культури, у духовному житті населення, у фольклорі, традиціях, ремеслах і побуті.

Місто Снятин має одну з найстаріших писемних згадок на території сучасної Івано-Франківської області. Уперше воно згадується в літописах 1158 року як укріплене поселення на березі Пруту. Завдяки своєму стратегічному положенню Снятин із давніх часів був важливим торговим і ремісничим центром, через який пролягали шляхи між Галичем, Чернівцями, Кам'янцем і далі до Молдови та Валахії. У середньовіччі місто відіграло важливу роль у системі оборони Галицько-Волинського князівства, а згодом стало магдебурзьким містом із правом самоврядування, що дало поштовх для його активного розвитку.

На території громади збереглося чимало архітектурних пам'яток, які становлять вагомую частину національної спадщини України. Серед них варто відзначити старовинні церкви і храми, які зберегли елементи дерев'яного зодчества, бароко, ренесансу, народної архітектурної традиції.

Церква Успіння Пресвятої Богородиці у Снятині, збудована в XVII столітті, є унікальним зразком архітектурної спадщини Покуття і має не тільки сакральне, а й історичне значення. Вона зберігає елементи давнього іконопису, дерев'яної різьби, настінного живопису, що потребують фахового дослідження, реставрації і музеєфікації.

Важливими складовими культурного ландшафту громади є також численні каплички, хрести, дзвіниці, громадські споруди кінця XIX — початку XX століття, будинки ремісників, вчителів, священників, багатих господарів, які збереглися в автентичному вигляді або в елементах декору, кладках, плануванні. Вони є не лише свідками минулого, а й активними елементами теперішнього простору, які впливають на відчуття історичної тяглості й естетичну цілісність середовища.

Не менш важливою є нематеріальна культурна спадщина громади. Снятинщина славиться багатим фольклором, весільними і родинними обрядами, колядками, щедрівками, народними піснями, танцями, звичаями, які передаються з покоління в покоління. У селах громади ще й досі збереглися традиції писанкарства, ткацтва, гончарства, різьблення, які мають велику мистецьку цінність. Ці форми народного мистецтва є живими, адже ними займаються не лише старші покоління, а й молодь, яка переймає техніки й орнаменти, працюючи над їх переосмисленням у сучасному контексті. Місцеві майстри беруть участь у ярмарках, виставках, культурних подіях, представляючи Снятинську громаду на всеукраїнському і міжнародному рівнях.

Суттєвий вплив на формування культурної спадщини громади мали також міжетнічні контакти, які тривали століттями. У Снятині та навколишніх селах мешкали українці, поляки, євреї, вірмени, румуни, кожен народ залишив свій внесок у культурний простір. Єврейська спадщина представлена колишніми синагогами, кладовищами, фрагментами меморіальної архітектури. Польські впливи можна простежити в архітектурі костелів, у мові, у побутовій культурі. Така

багатонаціональна палітра робить спадщину громади складною, багатовимірною, відкритою до нових інтерпретацій.

Окрему групу становлять об'єкти, пов'язані з історією визвольного руху, репресіями, воєнними подіями ХХ століття. У багатьох селах встановлено пам'ятні хрести, плити, меморіальні знаки на честь вояків УПА, жертв політичних переслідувань, загиблих у Першій і Другій світових війнах. Ці об'єкти є носіями історичної пам'яті, формують у громаді почуття гідності, національного самоусвідомлення, правди про трагічні й героїчні сторінки минулого.

Варто також згадати про історичні постаті, які пов'язані зі Снятинщиною. У цьому краї народилися, жили або працювали багато діячів культури, освіти, мистецтва, релігії, які вплинули на формування української ідентичності. Їхні імена, творчість, біографії мають стати предметом окремих досліджень і культурних ініціатив, спрямованих на їх популяризацію. Створення меморіальних кімнат, музейних експозицій, літературних маршрутів дозволить закріпити цю спадщину в колективній пам'яті громади.

Уся ця багатогранність матеріальної та нематеріальної культурної спадщини створює унікальний культурний простір Снятинської громади. Він не обмежується лише історичними пам'ятками чи фольклором, а охоплює весь спектр людського досвіду — від архітектури й ремесел до пісень, пам'яті, традицій гостинності, духовних практик і побуту. Саме це поєднання робить спадщину не лише історичною цінністю, а живим ресурсом, на якому можна будувати сучасну культурну ідентичність громади, її стратегії розвитку, освіти, туризм, мистецькі практики і взаємодію поколінь.

Особливу увагу в аналізі культурної спадщини Снятинської громади заслуговують традиції духовного життя, що протягом століть були основою морального укладу місцевого населення. На території громади функціонували церкви різних конфесій — православні, греко-католицькі,

римо-католицькі, а також юдейські молитовні доми. Це свідчить про давню релігійну толерантність, глибоке укорінення віри в повсякденне життя селян і міщан, про зв'язок релігійної культури з національною свідомістю. Храми відігравали роль не лише духовних центрів, а й освітніх, просвітницьких, культурних осередків, де зберігалися книги, передавалися знання, проводилися громадські зібрання. Багато з цих церков і дотепер залишаються живими пам'ятками архітектури й духовності, вимагають догляду, наукового вивчення, реставрації й захисту від руйнації.

Ще одним цінним елементом спадщини є усна історія, що передається в громаді у вигляді спогадів, легенд, переказів, сімейних історій, пісень, жартів, побутових порад. Це знання не зафіксоване у книжках, але живе в мові, у способі мислення й уявленнях про світ, у звичках і жестах, у назвах вулиць і місцевостей. Усна традиція охоплює не лише давні часи, а й події ХХ століття — голод, репресії, війни, депортації, переселення, які залишили глибокі шрами в пам'яті старшого покоління. Цей пласт спадщини є надзвичайно важливим для формування історичної правди, розуміння сучасних ідентичностей, а також для пошуку духовних ресурсів у складні періоди життя громади.

У селах Снятинської громади ще й досі живі обряди, пов'язані з річним календарним циклом, зокрема Різдво, Водохреща, Великдень, Зелені свята, Спас, Івана Купала, Проводи, які супроводжуються піснями, традиційною їжею, спільними діями всієї громади. Такі події мають не лише релігійний або культурний зміст, вони відіграють роль механізму соціальної єдності, інтеграції поколінь, передачі цінностей. Ці обряди формують у громаді почуття приналежності до спільного світу, де минуле і сучасне переплетені в єдиному ритуальному часі.

Місцеві майстри, які займаються ручною працею, є справжніми носіями культурного коду регіону. Вони не лише зберігають техніки, а й передають філософію, яка лежить в основі кожного ремесла — повагу до праці, розуміння краси, відчуття природи, відповідальність перед

попередніми поколіннями. У багатьох родинах ремесло передається у спадок, зберігаючи при цьому локальні форми, орнаменти, символи. У роботах ткачів, вишивальниць, гончарів, різьбярів, писанкарів можна побачити не лише майстерність, а й глибину зв'язку з землею, з місцевим міфологічним і релігійним простором. Це робить їхню творчість не лише прикладом народного мистецтва, а й частиною інтелектуального і духовного капіталу громади.

Архітектурне середовище Снятина і прилеглих сіл також становить важливу частину спадщини. Тут можна зустріти старі міські будівлі з характерними елементами пізньої австро-угорської забудови, народні дерев'яні хати з різьбленими фасадами, будинки з мальованими віконницями, господарські споруди з традиційними дахами, що складають єдиний історичний ансамбль. На жаль, частина цієї забудови руйнується через недбалість, перебудову, втрату первісного вигляду, брак коштів на реставрацію. Наукове осмислення цієї архітектурної спадщини та її популяризація можуть стати основою для створення нових архітектурнотуристичних маршрутів, відкриття тематичних експозицій, залучення інвестицій у сферу культурного туризму.

Культурна спадщина Снятинської громади є живим і багатограним організмом, який несе в собі не лише пам'ять, а й потенціал для розвитку, виховання, натхнення. Вона охоплює не лише те, що ми бачимо, але і те, що ми відчуваємо, згадуємо, чим живемо. Ця спадщина — не тільки спадок минулих епох, а й виклик сьогоденню: зберегти, осмислити, передати далі. І саме в тому, як громада ставиться до своєї культури, закладено не лише її минуле, а й образ майбутнього.

Особливе значення в структурі культурної спадщини Снятинської громади має музейна справа, яка концентрує в собі основні артефакти та документи, що розповідають про минуле цього краю. У місті діє краєзнавчий музей, який зберігає колекції археологічних знахідок, предметів побуту, старовинного одягу, знарядь праці, сакральної

скульптури, іконопису та речей, що ілюструють ремісничу діяльність місцевого населення. Музей не лише виконує роль зберігача матеріальної культури, а й є важливим освітнім осередком, де відбуваються екскурсії, виставки, тематичні зустрічі, лекції, презентації. Його діяльність сприяє формуванню історичної свідомості, пробудженню зацікавленості до дослідження місцевої історії серед молоді, створенню умов для глибшого пізнання регіональної ідентичності.

Пам'ять про події ХХ століття також посідає чільне місце у просторі Снятинської громади. Тут вшановуються жертви політичних репресій, борці за незалежність України, учасники визвольного руху, воїни, загиблі під час світових воєн, сучасні захисники країни. У різних населених пунктах встановлено пам'ятники, обеліски, меморіальні знаки, які не лише виконують функцію вшанування, а й є символами історичної відповідальності. Вони формують у мешканців почуття причетності до великої історії народу, сприяють формуванню патріотичного світогляду. Участь громади в збереженні цих пам'яток свідчить про усвідомлення значущості культурної спадщини як інструменту єдності, гідності та пам'яті.

У культурному житті громади велику роль відіграють місцеві бібліотеки, клуби, будинки культури, які, незважаючи на обмежене фінансування, продовжують бути осередками збереження та популяризації духовних цінностей. Саме в цих просторах часто відбуваються літературні читання, вечори народної пісні, виставки творчих робіт, зустрічі з ветеранами, презентації нових книжок, конкурси, ярмарки. Це не просто дозвілля — це процес збереження спадщини через живе слово, через мистецтво, через людське спілкування. Особливо вагомою є роль працівників культури, які завдяки своєму ентузіазму, фаховості та любові до рідного краю зберігають і передають далі елементи традиційної культури, мови, естетики.

Культурна спадщина громади також виражена у святкуванні традиційних обрядових подій, які набули нових форм, не втративши при цьому свого символізму. Наприклад, традиційні гаївки, вечорниці, Андріївські забави, обжинки проводяться не лише в сільських клубах, а й просто неба, у парках, на площах, у шкільних подвір'ях, що дозволяє залучити ширше коло учасників, включити в обряд не лише носіїв традиції, а й тих, хто її тільки пізнає. Таке спільне святкування актуалізує спадщину, робить її зрозумілою, живою, відчутною.

Серед інших форм культурної спадщини Снятинської громади варто назвати місцеву гастрономію, яка є частиною нематеріальної культури та несе в собі глибокі знання про природу, сезонність, ритуальність їжі, взаємодію поколінь. Страви, які готуються на свята, мають не лише кулінарну, а й обрядову функцію. Рецепти передаються усно або в рукописах, часто є предметом родинної гордості. Цей пласт спадщини ще мало досліджений, але має великий потенціал для наукової розвідки, збереження та популяризації в контексті розвитку етногастрономічного туризму.

Культурно-історичний ландшафт Снятинської громади формує цілісну картину спадщини, де кожен елемент — від архітектурної деталі до народної пісні, від сакральної споруди до польової стежки, від спогадів до ритуалу — має своє місце, сенс і значення. Це простір, у якому зберігається не лише історія, а й людська гідність, пам'ять, душа громади. Цей простір потребує дбайливого ставлення, наукового вивчення, естетичного осмислення і включення в сучасні практики культурного життя. Снятинська громада володіє неоціненним надбанням, яке є не лише спадком минулого, а й джерелом натхнення для теперішнього і майбутнього.

Невіддільною частиною культурної спадщини Снятинської громади є місцева природа, яка тісно переплетена з історією, міфологією та духовними уявленнями мешканців. Річки, пагорби, ліси, поля, джерела і

навіть окремі дерева нерідко згадуються в народних переказах, обрядах, легендах і звичаях. Природні об'єкти часто виконували роль сакральних місць, де проводилися релігійні дієства, магічні обряди, поминальні ритуали, святкування змін сезонів. Топоніміка сіл і урочищ також зберігає сліди глибокої історичної пам'яті — багато назв походять від давніх поселень, подій, етнічних груп або географічних особливостей. Збереження цього пласту спадщини вимагає ретельного лінгвістичного, історико-культурного і географічного аналізу.

У межах Снятинської громади є численні старовинні кладовища, які становлять виняткову історичну та культурну цінність. Кам'яні хрести, надгробки з написами старою українською, польською, німецькою, єврейською мовами є свідченням мультикультурного складу населення, а також носіями інформації про родини, соціальні статуси, професії, релігійні погляди. Кладовища — це не лише місця спочинку, а й безмовні архіви, де кожен напис, кожна форма, кожен орнамент мають своє значення. Багато з них нині перебувають у занедбаному стані, потребують дослідження, фотофіксації, опису, охорони і навіть збереження через цифрові технології.

Окрему сторінку в культурній спадщині громади становлять історичні маршрути, якими протягом століть пересувалися купці, чумаки, паломники, мандрівники, військові. Ці шляхи не завжди позначені на сучасних мапах, однак вони досі існують у народній пам'яті. Стежки через луки, ліси, перевали, мости через Прут, броди, переправи, місця відпочинку й обміну торгівлі — все це складає невидиму, але дуже важливу інфраструктуру, що сприяла формуванню взаємозв'язків між селами, між етнічними групами, між поколіннями. Наукова реконструкція таких маршрутів дозволить не тільки відновити історичну картину життя регіону, а й використати ці знання для створення нових туристичних напрямків, тематичних подорожей, освітніх програм.

Житлова архітектура Снятинської громади, зокрема сільська, також має надзвичайну етнографічну цінність. Традиційні хати з ганками, піддашшями, глинобитними печами, дерев'яними конструкціями, солом'яними або гонтовими дахами є живими прикладами синтезу функціональності, естетики й зв'язку з природним середовищем. У багатьох селах ще збереглися господарські будівлі, старовинні комори, клуні, стайні, курні кухні, які дають уявлення про побут, сільське господарство, устрій життя селян у ХІХ — першій половині ХХ століття. Ці об'єкти часто залишаються поза увагою, не охоплюються жодною формою охорони, поступово втрачаються під тиском сучасного будівництва. Наукове дослідження таких об'єктів дало б можливість створити типологію традиційної архітектури Покуття, описати будівельні техніки, орнаменти, матеріали, стилістичні особливості.

Не менш важливою є візуальна культура громади, зокрема настінний розпис, традиційна вишивка, орнаментика, символіка, кольористика. У старих хатах, на іконостасах, у церквах, на предметах побуту можна зустріти орнаменти, що мають не лише декоративне, а й обрядове, захисне, сакральне значення. Кожен регіон має свої характерні мотиви, які передаються вишивками на сорочках, рушниках, серветках, візерунках на гончарних виробах, у розписах печей і скринь. Ці візерунки є знаковою системою, яка потребує дешифрування, збереження, осмислення і популяризації як у межах громади, так і на рівні національної культури.

Підсумовуючи характеристику культурної і історичної спадщини Снятинської територіальної громади, можна стверджувати, що вона є цілісним і надзвичайно багатим культурним організмом, який потребує постійної уваги, глибокого вивчення, підтримки та осучаснення. Ця спадщина охоплює не лише матеріальні пам'ятки, а й духовні практики, ритуали, знання, навички, уявлення, символіку, що формують основу локальної ідентичності. Її сила полягає в різноманітті, в глибині, у тяглоті

покоління і в живому зв'язку з тими, хто сьогодні творить культуру громади.

У сучасному культурному просторі Снятинської громади важливою частиною спадщини виступає її літературна та освітня традиція. Місцевість дала Україні багато знаних письменників, вчителів, духовних діячів, просвітителів, громадських активістів, які впродовж різних історичних епох формували інтелектуальний образ краю. У Снятині свого часу діяли народні школи, читальні товариства «Просвіта», аматорські театри, друкарні, перші бібліотеки, які стали платформою для піднесення національної свідомості, підтримки українського слова, збереження мови, організації культурного дозвілля. Саме завдяки цим осередкам формувалася тяглість освітньої та культурної традиції, яка витримала вплив імперських, радянських і пострадянських трансформацій.

Пам'ять про цих діячів зберігається у назвах вулиць, у шкільних музеях, у краєзнавчих куточках, однак вона потребує ґрунтовнішого осмислення і популяризації. Історії про вчителів, які викладали заборонену українську мову, про священників, які організовували бібліотеки, про письменників і публіцистів, які писали про життя Покуття, можуть і повинні стати частиною освітнього процесу, змістом краєзнавчих програм, виставкових проєктів, публічних лекцій. Така спадщина формує культурний горизонт громади, вчить критичному мисленню, прищеплює повагу до освіти як до ключової цінності.

У селах громади ще й досі живі неформальні осередки знань — літні люди, які зберігають у пам'яті події Другої світової війни, розповіді про голод, радянську колективізацію, повстанську боротьбу, релігійне підпілля, щоденне життя в умовах дефіциту та репресій. Їхні свідчення є унікальними джерелами, які мають бути зібрані, записані, збережені і передані далі. Усна історія — це частина живої спадщини, яка дозволяє почути голоси тих, хто не залишив по собі книжок, але жив і творив у межах культури. Така форма роботи зі спадщиною особливо цінна для

молодого покоління, яке через ці історії відкриває не абстрактне минуле, а конкретне життя своїх предків, сусідів, знайомих.

Культурна спадщина громади також включає традиції самоврядування, громадської організації, локальної солідарності, що формувалися протягом десятиліть і навіть століть. У Снятині та навколишніх селах існувала практика громадських рад, толок, спільного будівництва церков, шкіл, мостів, доріг, вуличного освітлення, водопостачання, які проводились за ініціативи самих мешканців. Такі форми взаємодії не завжди фіксувалися документально, але вони залишили слід у ментальності, у готовності до співпраці, у почутті відповідальності за спільний добробут. Це теж є частиною нематеріальної спадщини — спадщини діалогу, підтримки, організованості, яка має бути не тільки вивчена, а й актуалізована в умовах сьогодення.

Складовою культурної спадщини громади є й образи, які побутують у фольклорі, легендах, казках, піснях. У них зафіксоване уявлення про добро і зло, про гідність і зраду, про любов до землі, віру в справедливість, повагу до старших, пошану до хліба, до праці. Ці образи — не лише літературні фігури, а носії ціннісних уявлень, символів, які формували у свідомості поколінь моральні орієнтири. Їх вивчення дозволяє глибше зрозуміти внутрішній світ громади, її ідеали, страхи, прагнення.

Кожен із згаданих аспектів доповнює картину багатогранної і глибокої культурної спадщини Снятинської громади. Це не набір випадкових елементів, а складна мережа значень, символів, традицій, знань, архітектурних і духовних ландшафтів, які формують цілісний культурний простір. Завдання громади — не лише зберігати ці скарби, а й включати їх у сучасне життя, давати їм нові форми, наповнювати їх сенсом для сьогоднішніх і майбутніх поколінь. Лише тоді спадщина перестане бути архаїчною тінню минулого і стане живим джерелом для розвитку, натхнення і єдності.

2.2 Сучасний стан використання культурної спадщини в соціокультурній діяльності Снятинської територіальної громади

У сучасних умовах Снятинська територіальна громада активно намагається використовувати свій багатий культурно-історичний потенціал у соціокультурному житті. Це використання набуває різних форм, від традиційних до інноваційних, і охоплює широкий спектр напрямів — від організації культурних заходів до освітніх ініціатив, туристичних маршрутів, відновлення старовинних традицій, розвитку народних промислів, інтеграції спадщини у молодіжну політику, патріотичне виховання та краєзнавчу освіту.

У більшості населених пунктів громади діють заклади культури, які виступають як локальні центри збереження та популяризації традиційної культури. Будинки культури, сільські клуби, бібліотеки не лише проводять масові заходи, а й підтримують фольклорні колективи, гуртки народної творчості, театральні студії, майстерні декоративно-ужиткового мистецтва. Саме тут здійснюється активна робота з передачі культурного досвіду від старшого покоління до молоді. Місцеві колективи беруть участь у районних, обласних, всеукраїнських і міжнародних фестивалях, демонструючи самобутність своєї громади, її духовну глибину, колорит і естетичне розмаїття.

Особливу роль у збереженні спадщини в соціокультурній діяльності відіграють календарно-обрядові свята, які відзначаються в селах та містах з великою урочистістю, за участю мешканців усіх поколінь. Свята Різдва, Великодня, Івана Купала, Зелених свят, Спаса, Покрови, а також народні весілля, вечорниці, гаївки, обжинки — все це супроводжується піснями, вбранням, танцями, традиційною їжею, що має не лише естетичну, а й глибоко символічну функцію. Ці події стають основою для відчуття тяглості культурної традиції, вони об'єднують громаду, формують атмосферу єдності, сприяють збереженню місцевої ідентичності та зміцненню соціальних зв'язків.

У сфері освіти культурна спадщина активно інтегрується в навчальний процес. У школах громади проводяться виховні години, тематичні уроки, проекти з краєзнавства, літературні читання, конкурси на знання історії рідного краю, учнівські конференції, екскурсії до музеїв, старовинних храмів, меморіальних місць. Важливу роль відіграє співпраця педагогів із працівниками культури, музейниками, краєзнавцями, які виступають лекторами, організують мобільні виставки, допомагають учням створювати творчі роботи, писати дослідження, фільмувати документальні сюжети. Така міжгалузєва взаємодія робить спадщину не абстрактною темою, а живим змістом навчання, що дозволяє дітям глибше відчувати зв'язок із власним корінням.

У місті Снятині працює краєзнавчий музей, який активно включається у соціокультурне життя громади. Його експозиції періодично оновлюються, тут проводяться тематичні виставки, зустрічі з дослідниками, інтерактивні заходи для дітей, майстер-класи, науково-практичні семінари. Музей виконує не лише функцію охоронця пам'яті, а й стає майданчиком для комунікації між поколіннями, простором для діалогу про цінності, традиції, відповідальність за збереження історичної правди.

На території громади діє також низка приватних ініціатив, спрямованих на розвиток народних ремесел, створення тематичних туристичних маршрутів, популяризацію місцевих легенд і переказів. Активні жителі організують фестивалі, культурні форуми, презентації, збірки спогадів, фотоальбоми, відеопроєкти, що дозволяє спадщині не лише зберігатися, а й віднаходити нові форми в сучасному культурному просторі. Ці ініціативи часто поєднують зусилля вчителів, майстрів, волонтерів, працівників культури, духовенства, представників влади, молодіжних лідерів.

Туристичний напрям у громаді перебуває на етапі розвитку, і спадщина відіграє тут основоположну роль. Маршрути, що проходять через храми, старовинні будівлі, меморіальні місця, етнографічні локації,

поєднуються з дегустацією традиційної кухні, відвідуванням ярмарків, участю в обрядах. Туристам пропонуються майстер-класи з писанкарства, ткацтва, виготовлення ляльок-мотанок, розпису, що дозволяє інтегрувати локальну спадщину в економічну діяльність громади. Туризм тут не лише як галузь прибутку, а як форма розповіді про себе, діалогу з іншими культурами, можливість глибшого розуміння власної історії через її репрезентацію.

Використання культурної спадщини в сучасному житті громади проявляється також у проєктній діяльності. Освітні, культурні, екологічні, молодіжні ініціативи часто мають у своїй основі історичні теми, образи, простори. Громада бере участь у грантових конкурсах, реалізовує культурні стратегії, розробляє програму розвитку туризму, створює бренди, які ґрунтуються на історичній символіці, пам'яті, традиціях. Спадщина стає ресурсом для комунікації, інструментом розвитку, змістом активного громадського життя.

Сучасне використання спадщини у Снятинській громаді демонструє прагнення поєднати повагу до минулого з динамікою сьогодення. Це використання відбувається не як копіювання минулого, а як переосмислення, відтворення, поєднання з новими формами культурного вираження. Традиційні елементи поєднуються із сучасними технологіями, творчими підходами, міждисциплінарними методами. Такий шлях дозволяє не лише зберегти спадщину, а й зробити її частиною майбутнього, актуальною для нових поколінь.

Сучасна практика використання культурної спадщини Снятинської громади усе більше тяжіє до інтерактивних форматів, які дозволяють зробити її доступною і зрозумілою для широкого кола мешканців, особливо молоді. Завдяки новим технологіям з'являються можливості створення цифрових архівів, віртуальних екскурсій, відеоекспозицій, тематичних блогів, сторінок у соціальних мережах, присвячених культурі краю. Такі інструменти дозволяють виходити за межі традиційного

сприйняття спадщини як чогось застиглого або лише музейного. Вони формують новий формат комунікації між культурною пам'яттю та сучасною аудиторією. Учні, студенти, працівники культури, громадські активісти починають по-іншому сприймати локальні цінності, коли мають змогу долучитися до процесу створення мультимедійного контенту, брати участь у фотоконкурсах, флешмобах, подкастах, зйомках коротких документальних фільмів.

У громадах з'являються молодіжні ініціативи, які спрямовані на відновлення закинутих культурних об'єктів, збір усної історії, реставрацію старих речей, організацію вечорів пам'яті. Це не лише підсилює інтерес до спадщини, а й створює середовище спільної дії, де культурна пам'ять поєднується з активною громадянською позицією. Молодь починає усвідомлювати, що спадщина — це не лише те, що залишили інші, а й те, що ми сьогодні формуємо самі, приймаючи рішення, обираючи мову, вбрання, стиль життя, спосіб мислення. Саме на цьому рівні культурна спадщина набуває найбільшого сенсу — коли вона стає основою для самоусвідомлення, джерелом ідентичності, моральним орієнтиром.

Соціокультурна діяльність, заснована на спадщині, також проявляється у підтримці та розвитку локального брендування. У Снятинській громаді з'являються логотипи, сувенірна продукція, тематичні буклети, інформаційні стенди, вивіски, оформлені з урахуванням історичного стилю, кольорової палітри, орнаментів, шрифтів, пов'язаних із культурною традицією регіону. Місцеві підприємці використовують елементи спадщини в оформленні магазинів, кав'ярень, гостьових садиб, туристичних комплексів, що сприяє формуванню цілісного образу громади як простору, вкоріненого в історію й відкритого до світу. Такий підхід дозволяє не лише популяризувати минуле, а й розвивати креативні індустрії, активізувати підприємництво, зміцнювати внутрішню комунікацію в громаді.

Особливої уваги заслуговує використання культурної спадщини в реабілітаційних, інклюзивних і терапевтичних програмах. Народна творчість, пісня, ремесло, спільна праця в майстернях, обрядові практики стають засобом емоційного відновлення, соціальної адаптації, подолання внутрішніх криз. Люди похилого віку, ветерани, діти з особливими потребами, родини переселенців можуть віднайти у спадщині підтримку, затишок, зв'язок із тим, що дає відчуття дому. Таке використання спадщини розширює її функції: з об'єкта дослідження вона перетворюється на активний соціальний інструмент, засіб побудови довіри, розуміння, турботи.

У сучасному стані спадщина дедалі частіше сприймається як ресурс для стратегічного розвитку. На рівні громади розробляються програми, які включають вивчення, охорону, промоцію, інтеграцію спадщини у сферу освіти, туризму, економіки, урбаністики. Громада отримує можливість брати участь у міжрегіональних, національних та європейських культурних проєктах, де спадщина виступає не лише темою, а й засобом діалогу, порозуміння, міжкультурної взаємодії. Така практика зумовлює зростання рівня залученості населення до прийняття рішень, формування відповідальності за збереження об'єктів, що мають історичну, архітектурну чи етнографічну цінність.

У соціокультурному просторі Снятинської громади спадщина є не просто символом, а структурною частиною життя, джерелом натхнення, навчання, творчості, згуртованості. Її використання стає повноцінним фактором розвитку, який має не лише культурну, а й економічну, соціальну, освітню вагу. Здатність громади працювати зі спадщиною як з живим, динамічним і гнучким інструментом — це показник зрілості, сили та перспективності. Такий підхід відкриває нові горизонти для формування цілісної культурної політики, де кожна подія, кожен проєкт, кожне рішення базується на глибокому розумінні минулого і відповідальному погляді в майбутнє.

Одним із важливих аспектів сучасного використання культурної спадщини Снятинської громади є прагнення поєднати традиційні елементи з новими формами культурної комунікації. У практиці організації свят, фестивалів, урочистих подій дедалі частіше з'являються спроби осмислити спадщину не як щось зафіксоване в минулому, а як ресурс, здатний до перетворення.

Наприклад, місцеві майстрині не просто відтворюють традиційні вишиванки чи писанки, а створюють нові вироби на їх основі, вплітаючи в них сучасні ідеї, кольори, символи. Це дозволяє спадщині залишатися впізнаваною і водночас відкритою до діалогу з сьогоденням.

На рівні освітніх і культурно-виховних програм активно впроваджуються інтегровані моделі роботи зі спадщиною. Учні шкіл долучаються до участі в етнографічних експедиціях, створюють шкільні музеї, записують спогади старожилів, оформляють виставки, готують презентації про традиції свого села. Учитель і учень тут виступають не як передавач і слухач, а як партнери в спільному дослідженні. Саме завдяки цьому формується відчуття особистої причетності до культури, яка існує не десь в історичному просторі, а в реальному повсякденному житті. Такий підхід дозволяє глибше осмислювати тему культурної спадщини в межах не лише гуманітарних дисциплін, а й міжпредметних зв'язків.

У соціальній роботі спадщина також набуває нових значень. Люди похилого віку, які раніше виступали як носії знань лише в ролі інформантів, дедалі частіше залучаються до активної діяльності як експерти, викладачі, майстри, ментори для молоді. Це дозволяє зміцнювати міжпоколінні зв'язки, сприяє подоланню самотності, відновлює внутрішню гідність тих, хто все життя зберігав традиції, не маючи змоги їх передати. У громаді з'являються ініціативи, спрямовані на підтримку таких носіїв культури, на вивчення їхньої біографії, ремесел, пісенного чи мовного спадку. Завдяки цьому спадщина набуває людського обличчя і перестає бути лише сукупністю об'єктів чи фактів.

У міському середовищі Снятина поступово формуються культурні простори, які поєднують функції освітніх майданчиків, мистецьких галерей, майстерень, лекторіїв і соціальних центрів. Це сприяє створенню середовища, в якому спадщина перестає бути чимось винятковим, закритим для фахівців, і натомість стає відкритим полем для експерименту, дослідження, творчості. Молоді митці, дизайнери, музиканти, фотографи працюють із темами історії, ідентичності, пам'яті через сучасні медіа: графіку, відео, перформанс, інсталяцію. Це не тільки осучаснює форму, але й поглиблює зміст, відкриває нові способи інтерпретації та передачі культурного досвіду.

Культурна спадщина Снятинської громади активно входить у поле публічної комунікації через соціальні мережі, цифрові платформи, сайти, блоги, онлайн-проекти. Тут публікуються матеріали з історії сіл, фотоархіви, відеозаписи свят, розповіді про старі будинки, майстрів, традиції. Це дозволяє створювати електронну мапу культури, яка доступна кожному незалежно від місця проживання, віку чи соціального статусу. Така відкритість підсилює інтерес до локальної культури, формує сучасний образ громади, робить її впізнаваною і привабливою.

На рівні місцевої влади простежується бажання систематизувати використання культурної спадщини через створення стратегічних документів, програм розвитку, подання заявок на участь у державних та міжнародних грантах. Залучення інвестицій у сферу культури, реставрації, освіти, туризму засвідчує, що спадщина перестає бути виключно культурною категорією й усе більше розглядається як економічний і соціальний ресурс. Таке розуміння створює передумови для комплексного підходу, де спадщина працює на благо громади, об'єднує її мешканців, формує позитивний імідж, сприяє залученню нових ініціатив, партнерів, ідей.

Стан використання спадщини в Снятинській громаді перебуває на етапі активного формування. Це складний і багатовимірний процес, у

якому традиція, наука, творчість і громадянська активність поєднуються в єдину динамічну систему. Її розвиток залежить від відкритості до співпраці, готовності до інновацій, глибини осмислення і поваги до минулого. Культурна спадщина вже не сприймається як тягар чи обов'язок, вона стає джерелом гордості, ідентичності й потенціалом для стійкого культурного розвитку.

Зростаючу увагу до використання культурної спадщини в Снятинській громаді можна спостерігати також у контексті співпраці з іншими громадами, регіональними інституціями, культурними та освітніми організаціями. Налагодження партнерських зв'язків дає змогу обмінюватися досвідом, спільно реалізовувати проекти, залучати додаткові ресурси, підвищувати рівень професійної компетентності працівників культури. Така взаємодія дозволяє поглиблювати регіональну інтеграцію та виводити локальну спадщину на ширший інформаційний та культурний горизонт.

Участь представників громади у всеукраїнських форумах, конференціях, фестивалях сприяє репрезентації Снятинської спадщини як невід'ємної частини української культурної мозаїки. Колективи народної творчості, майстри декоративно-ужиткового мистецтва, молодіжні ініціативи, краєзнавці, письменники, музейники виступають амбасадорами свого краю, демонструючи, що Снятинська громада не є периферією, а активним культурним суб'єктом, який має що запропонувати країні й світу. Така культурна дипломатія зміцнює самооцінку громади, формує відчуття значущості власного досвіду, відкриває шлях до нових форматів презентації культурної спадщини.

Сучасне використання спадщини також супроводжується процесом осмислення, критичного аналізу, деконструкції стереотипів, які накопичилися в колективній пам'яті. У громадах, де відбувалися складні історичні події, де співіснували різні культури, де є сторінки репресій, війни, депортацій, зрад і перемог, надзвичайно важливо вести відкриту

розмову про минуле. Відновлення історичної правди, вивчення замовчуваних тем, збереження пам'яті про трагічні події є складовою соціокультурного розвитку. У цьому сенсі культурна спадщина виконує не лише естетичну чи освітню функцію, а й роль морального дороговказу, що допомагає розуміти складність людського буття, не повторювати помилок, шукати порозуміння в багатоголосій історії.

У багатьох селах громади відроджуються ініціативи з прибирання та впорядкування старовинних кладовищ, реставрації хрестів, охорони каплиць, збереження могил відомих земляків. Це не лише акція пошани, а й форма повернення до діалогу з минулим. Люди починають усвідомлювати, що спадщина — це також обов'язок пам'ятати, доглядати, зберігати те, що залишено предками. Цей процес посилює зв'язок із землею, з родиною, з історією, формує культуру відповідального ставлення до свого середовища.

Використання культурної спадщини сьогодні також тісно пов'язане з екологічним рухом. У громаді набуває поширення ідея сталого розвитку, де природа й культура розглядаються як нерозривна єдність. Старовинні сади, джерела, сакральні дерева, природні об'єкти з історичними назвами включаються до маршрутів, описуються у шкільних проєктах, стають об'єктами охорони. Екологічна просвіта набуває нового звучання, коли пов'язується з культурним контекстом, із давніми уявленнями про природу як простір духу, мудрості, гармонії. Це відкриває нові підходи до екотуризму, екопросвіти, роботи з дітьми та молоддю.

Снятинська громада поступово формує новий стиль культурної політики, у якому спадщина не розглядається як тягар, а як можливість. Можливість зростати, розвиватися, вчити й навчатися, творити і бути собою. Вона стає простором зустрічі поколінь, енергії, творчості, пізнання, дії. Це не лише пам'ять про минуле, це живий шлях до майбутнього, де кожен мешканець може відчути свою приналежність до великої культурної традиції і свою відповідальність за її продовження. Спадщина стає

основою громади, на якій можна будувати суспільство гідності, знання, співпраці та надії.

У процесі використання культурної спадщини Снятинська громада все частіше зіштовхується з необхідністю переосмислення своїх підходів до збереження та розвитку місцевої культури. Сьогодні стає очевидним, що традиційна модель пасивного зберігання пам'яток не відповідає запитам сучасного суспільства, яке прагне до залучення, участі, емоційного переживання. Саме тому акценти поступово зміщуються від охорони як формальної вимоги до активного залучення громади в процес відтворення, інтерпретації, творення культурного змісту. Люди хочуть не просто спостерігати за спадщиною, а брати участь у її представленні, відчувати свою роль у збереженні традицій, ділитися власним досвідом, вивчати історію не як перелік подій, а як простір ідентичності.

Важливим кроком у цьому напрямі стало посилення співпраці між громадськими організаціями, навчальними закладами, релігійними громадами, місцевими художниками, архівістами, фотографами та всіма, хто вболіває за збереження історичної правди й культурної пам'яті. Така співпраця дозволяє виявляти нові об'єкти, систематизувати раніше незафіксовані явища, створювати тематичні збірки, фотодокументи, електронні бази даних. Наприклад, в окремих селах започатковуються ініціативи щодо створення цифрових архівів фотографій родинного життя, весіль, свят, щоденного побуту, які стають своєрідною візуальною хронікою змін і тяглості в громаді. Ці матеріали не лише фіксують історію, а й повертають людям відчуття власної значущості в ширшому контексті історії краю.

Окрему увагу в соціокультурній діяльності громади приділяють питанням мовної культури. Збереження місцевих говірок, діалектів, характерних для Покуття висловів, фразеологізмів, пісенних формул стало важливою частиною краєзнавчих програм і літературних заходів. У дитячих і юнацьких колективах з'являються постановки, написані живою

місцевою мовою, проводяться конкурси на краще знання діалектизмів, записуються народні казки, прислів'я, пісні. Ці зусилля мають велике значення, оскільки мова є не просто засобом комунікації, а носієм ментальності, світогляду, уявлень, особливого способу мислення. Збереження мовної автентичності сприяє поглибленню ідентичності громади, дозволяє відчувати себе не абстрактною частиною великої нації, а живою ланкою у власному лінгвокультурному контексті.

Не менш значущою є роль бібліотек, які стають центрами не лише читання, а й пізнання культури в широкому сенсі. Тут проводяться читання історичної літератури, виставки, зустрічі з письменниками, презентації книжок місцевих авторів, майстер-класи з писанкарства, виставки вишивки, фотографій, роботи з архівними документами. Бібліотеки перетворюються на відкриті простори, де кожен може знайти свій шлях до спадщини — через слово, образ, спогад, розповідь, предмет. Вони виконують роль посередників між минулим і теперішнім, між фахівцями і громадою, між дорослими і дітьми.

Сучасне використання спадщини в громаді не є однорідним чи завершеним процесом. Воно має відкриту структуру, що постійно змінюється, адаптується до нових потреб, реагує на виклики часу. У центрі цього процесу — не пам'ятки самі по собі, а люди, які живуть поруч із ними, які бачать у них сенс, емоційну цінність, джерело натхнення. Спадщина не залишається лише у вигляді пам'ятників, музеїв, свят — вона стає стилем мислення, формою освіти, основою мистецтва, частиною щоденної поведінки. І чим більше громада включає ці цінності в повсякденне життя, тим більш живою, стійкою, зрілою стає її культурна основа. Снятинська територіальна громада має всі підстави, ресурси й потенціал, щоб перетворити свою спадщину на потужний інструмент культурного розвитку, соціального об'єднання і стратегічного поступу.

Використання культурної спадщини в соціокультурній діяльності Снятинської громади дедалі більше залежить від того, наскільки глибоко

мешканці усвідомлюють її значення у власному житті. Спадщина перестає бути лише історичною цінністю, коли вона починає жити у формах сучасної творчості, коли вона інтегрується в освітній процес, громадську активність, мистецькі ініціативи, коли вона стає основою для самовираження і спільної дії. Важливо, що саме громада виступає не пасивним спостерігачем, а активним учасником і творцем нового змісту, заснованого на повазі до минулого.

Показовим прикладом такої трансформації є організація спільних заходів, у яких бере участь не лише культурне середовище, а й освітяни, учнівська молодь, волонтери, місцеві підприємці. Підготовка до свят, фестивалів, виставок, конкурсів чи тематичних тижнів часто включає дослідження родинних архівів, виготовлення копій старовинних предметів, реконструкцію народного вбрання, відтворення традиційних пісень, рецептів, обрядів. Усе це супроводжується глибоким процесом занурення в локальну історію, під час якого кожен учасник відкриває нові факти, ділиться особистими спогадами, осмислює свою роль у збереженні культури.

Активізація громади довкола культурної спадщини сприяє формуванню почуття власної гідності та культурної цінності. Коли люди бачать, що те, що вони звикли вважати буденним або звичайним — наприклад, спосіб приготування страв, побудову дерев'яної хати, характерну манеру мовлення — викликає захоплення в гостей, стає предметом дослідження, потрапляє на сторінки книг, сайтів, експозицій, вони починають переосмислювати свою спадщину як щось унікальне, значуще, гідне пошани. Таке усвідомлення стає основою для подальших кроків у напрямку розвитку, освіти, самореалізації.

У громаді відчувається зростання попиту на простори, де можна обговорювати питання спадщини — від теми охорони архітектурних пам'яток до ролі мови, символіки, історичної правди. Зустрічі в бібліотеках, клубах, школах, музейних кімнатах, скверах, дворах

перетворюються на діалоги про цінності, про ідентичність, про пам'ять і забуття, про минуле і відповідальність перед майбутнім. Такі форми роботи часто ініціюються самими мешканцями, і це свідчить про те, що спадщина стає не лише предметом вивчення, а простором спільного культурного буття.

Усе частіше з'являються проекти, які поєднують спадщину з іншими актуальними темами — екологією, урбаністикою, освітою дорослих, творчим підприємництвом, ментальним здоров'ям. На основі традиційного гончарства створюються арт-резиденції, у покинутих будівлях організовуються виставки, на закинутих маршрутах — екскурсії для дітей, на основі обрядових пісень — сучасні музичні композиції. Такі приклади свідчать про високий рівень осмислення спадщини як відкритої системи, в якій минуле і сучасність перебувають у постійній взаємодії.

Станом на сьогодні Снятинська громада має багато прикладів вдалої інтеграції спадщини в соціокультурне життя. Водночас залишається ще багато викликів — потреба в фаховій підтримці, у системному фінансуванні, у професійній документації пам'яток, у захисті від руйнації, у створенні довготривалих стратегій збереження і популяризації. І саме використання спадщини як елемента повсякденної культури, як джерела активної дії, дозволяє зберігати не лише артефакти, а й дух громади, її життєву силу, пам'ять і майбутнє.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ СНЯТИНСЬКОЇ ГРОМАДИ В СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Розробка інноваційних проєктів для використання культурної спадщини в соціокультурній діяльності Снятинської територіальної

Інтеграція культурної спадщини в соціокультурну діяльність Снятинської територіальної громади відкриває широкі перспективи для розвитку як культурного середовища, так і всієї спільноти в цілому. Такий підхід дозволяє перетворити спадщину з об'єкта охорони на активний ресурс, який наповнює змістом сучасні форми життя, зміцнює зв'язки між поколіннями, формує нові підстави для громадянської солідарності та креативного мислення. Культурна спадщина у цьому контексті розглядається не як залишок минулого, а як платформа для осмислення сучасності та побудови майбутнього, у якому пам'ять, традиції, історія стають важливими елементами ідентичності громади.

Однією з найбільш перспективних можливостей є розвиток локального культурного туризму на основі історичних пам'яток, традиційних ремесел, етнографічних особливостей, народної кухні, обрядових свят і фольклору. Туристичні маршрути, що охоплюють старовинні церкви, каплиці, хрести, давні кладовища, вулиці з автентичними будівлями, могли б не лише привабити відвідувачів, а й забезпечити сталу увагу до стану збереження культурних об'єктів. Участь місцевих мешканців у створенні маршрутів, у роботі гідів, у проведенні майстер-класів і гастрономічних подій підсилить взаємодію між громадою і спадщиною, створить робочі місця, розширить можливості самореалізації та підприємництва.

Надзвичайно важливим напрямом інтеграції спадщини є її впровадження у формальну та неформальну освіту. Програми шкільної, позашкільної і громадської освіти можуть включати вивчення історії рідного краю, дослідження архітектури, фольклору, етнографії, біографій видатних земляків, технік народного мистецтва. Проведення практичних занять у музеях, на пам'ятках, у природному середовищі дає можливість учням і студентам не лише засвоювати знання, а й формувати емоційний зв'язок з рідною місцевістю. Така модель освіти сприяє розвитку поваги до праці предків, до природного середовища, до мови, звичаїв, цінностей.

Важливою умовою інтеграції є також посилення взаємодії між закладами культури, громадськими організаціями, освітніми установами, органами місцевої влади, духовенством, творчими спільнотами. Об'єднання зусиль різних учасників культурного процесу дозволяє будувати цілісну систему роботи зі спадщиною, де кожен напрям підтримує інший. Наприклад, бібліотеки можуть збирати усну історію, школи — досліджувати традиції, будинки культури — відтворювати обряди, а художні колективи — ставити вистави на основі місцевих легенд і пісень. Таке багаторівневе залучення створює атмосферу спільної відповідальності за спадщину і наповнює її новим змістом у сучасному культурному контексті.

Інтеграція спадщини в соціокультурну діяльність передбачає також її осмислення як платформи для інклюзивності та діалогу. У межах громади проживають люди з різним досвідом, віком, освітою, соціальним становищем, а культурна спадщина може стати тим майданчиком, де всі відчують себе причетними. Участь у спільних заходах, обмін спогадами, виготовлення традиційних речей, колективне святкування дозволяє зруйнувати бар'єри, формує простір довіри, взаєморозуміння і поваги. Це особливо важливо для громади, яка прагне до злагоди, самобутності та стабільного розвитку.

Ще однією можливістю для інтеграції спадщини є створення сучасного цифрового середовища, де зберігатиметься і поширюватиметься інформація про історичні об'єкти, видатних людей, народні традиції, мову, фотографії, документи, відеоматеріали. Такі ресурси можуть бути доступними онлайн, інтерактивними, орієнтованими на молодь, освітян, туристів, дослідників. Вони дозволять поєднувати науковість із популяризацією, академічність із емоційністю, історичну достовірність із креативною подачею. Створення електронної мапи культурних об'єктів, віртуальних турів, мобільних додатків може суттєво посилити інтерес до локального спадку як усередині громади, так і поза її межами.

Інтеграція спадщини у сучасну соціокультурну діяльність також передбачає пошук нових смислів у звичних речах. Традиційна сорочка, давній рецепт, стара хата, пісня або спогад можуть стати основою для сучасного мистецького твору, соціального проєкту, виховної програми, культурного бренду. Це вимагає переосмислення, творчості, відкритості до співпраці, відмови від шаблонів. Лише тоді спадщина перестає бути обов'язком і стає натхненням, простором самовираження і розвитку для кожного члена громади.

Однією з актуальних форм інтеграції культурної спадщини в соціокультурне життя Снятинської громади може стати створення постійно діючих культурно-освітніх програм на базі існуючих закладів культури та освіти. Такі програми можуть охоплювати різні вікові групи та соціальні категорії, забезпечуючи безперервність передачі знань і навичок, пов'язаних із місцевою історією, традиційною культурою, духовними цінностями, побутом, ремеслами, пісенною і мовною спадщиною. Участь у таких програмах дає змогу не лише вивчати минуле, а й набувати конкретних умінь, створювати власні продукти — вишивки, гончарні вироби, рукописні збірки переказів, аудіозаписи пісень, документальні відео, експозиції, мистецькі інсталяції. Це розвиває у людей креативність, відповідальність, гордість за свою участь у збереженні культури.

Важливим напрямом може стати формування інтерпретаційного підходу до спадщини, де центральним буде не лише збереження об'єкта, а й його глибоке переосмислення, вивчення контексту, розкриття сенсів і цінностей, які стоять за ним. Наприклад, церква — це не лише архітектурна споруда, а й простір духовного життя, місце зустрічі поколінь, осередок спільної пам'яті. Старий будинок — це не лише приклад забудови, а історія родини, фрагмент міського ландшафту, візуальна мова часу. Писанка — не просто декоративний виріб, а символ світогляду, ритуальний знак, носій етнічної пам'яті. Такий підхід дозволяє не зводити спадщину до музейного експоната, а вчить бачити в ній частину живої культури, яка постійно взаємодіє з нашим сьогоденням.

Інтеграція спадщини потребує також створення стабільної інфраструктури, яка включатиме як фізичні об'єкти, так і організаційні форми, людські ресурси, інституційні механізми. Необхідно, щоб у громаді діяли постійні осередки, відповідальні за фіксацію, збереження, інтерпретацію, промоцію спадщини. Це можуть бути центри локальної історії, відкриті творчі майстерні, культурні хаби, мобільні музеї, клуби усної історії, краєзнавчі студії, навчальні курси. Вони повинні мати відповідне матеріально-технічне забезпечення, кадрову підтримку, методичні матеріали, медіа-ресурси, партнерські мережі.

Серед перспективних можливостей особливо варто звернути увагу на розвиток проєктної діяльності, орієнтованої на міжнародну співпрацю. Участь у транскордонних ініціативах, культурних обмінах, навчальних програмах, спільних виставках, форумах дозволяє не лише отримати фінансову та інформаційну підтримку, а й побачити свою спадщину в ширшому контексті, порівняти, осмислити, відкрити нові горизонти для її представлення. Такі контакти підсилюють інтелектуальний потенціал громади, створюють умови для її включення в сучасні глобальні процеси з позиції власної унікальності, а не провінційної ізоляції.

Культурна спадщина, яка інтегрується в соціокультурну діяльність, змінює саму структуру повсякденного життя. Вона проникає в освітній простір, у міське середовище, в інформаційну сферу, в мистецькі ініціативи, у дозвілля, у мову спілкування. Вона починає формувати новий стиль поведінки, нові культурні практики, нові моделі спільноти, де кожен має місце, кожен може долучитися до спільної справи і знайти в ній свій голос, свій інтерес, свою відповідальність. І саме в цьому полягає головна можливість — не просто зберігати, а жити разом із власною спадщиною, творячи на її основі простір, у якому культура не розділяє, а об'єднує, не заморожує минуле, а надихає на сучасне і живе майбутнє.

Інтеграція культурної спадщини в соціокультурну діяльність Снятинської територіальної громади повинна враховувати також необхідність цілеспрямованої комунікаційної політики. Для того щоб спадщина була не лише збереженою, а й зрозумілою та цікавою широкому загалу, її слід подавати у доступній, емоційно насиченій та естетично привабливій формі. У цьому напрямі важливо працювати над створенням якісного медіаконтенту, який буде базуватися на реальних подіях, об'єктах і людях, але водночас зможе охопити широку аудиторію завдяки сучасним форматам: документальним фільмам, короткометражним відео, інтерактивним публікаціям, сторінкам у соціальних мережах, подкастам, відеоблогам, візуальним серіям. Молодь, яка активно користується цифровими технологіями, може стати основною рушійною силою у цьому процесі.

Розповіді про пам'ятки архітектури, біографії видатних постатей, історії звичайних родин, опис традицій та ремесел набувають нового життя, коли їх подають не як перелік фактів, а як живу історію, що має особистісне звучання. Такі матеріали можуть включати інтерв'ю з мешканцями, архівні фотографії, уривки щоденників, спогади, реконструкції обрядів, музичні фрагменти. Це дає змогу глибше зануритися в атмосферу часу, побачити спадщину не лише як науковий

об'єкт, а як простір емоцій, вражень, переживань. Створення таких продуктів може бути основою для проєктної діяльності, яка залучає школярів, студентів, молодь, працівників культури, аматорів і професіоналів.

Іншою важливою перспективою інтеграції спадщини є її участь у процесах формування місцевого бренду. Ідентичність громади може бути відображена у візуальних образах, логотипах, сувенірах, культурних символах, які ґрунтуються на глибокому розумінні спадщини. Це можуть бути стилізовані елементи народного орнаменту, форми старовинної архітектури, образи з фольклору, колористика, назви, фрази, легенди. Усе це створює нову мову символів, через яку громада представляє себе світові — не штучно сконструйовано, а на основі реального культурного досвіду. Така символіка може використовуватись у міському просторі, на вивісках, у туристичних матеріалах, на офіційних сторінках, у дизайні подій, у продукції місцевих підприємств.

Розвиток підприємництва, пов'язаного зі спадщиною, також відкриває значні можливості. Майстри можуть створювати вироби, які поєднують традиційні техніки та сучасний дизайн. Кулінарні традиції можуть стати основою для місцевих гастрономічних ініціатив, у яких старовинні рецепти набувають нового звучання у форматі сучасного кафе або ярмарку. Сільський туризм може поєднувати побутові практики минулого з комфортом і відкритістю для гостей, а фестивалі можуть бути не лише святом, а й майданчиком для презентації автентичної продукції, творчих ідей, культурних проєктів. Усе це створює потужну синергію, де спадщина починає працювати на економіку, освіту, культуру, громаду в цілому.

У процесі інтеграції культурної спадщини важливо також дбати про її етичний вимір. Усе, що пов'язане з історією, пам'яттю, релігією, символікою, потребує обережності, поваги, усвідомлення контексту.

Робота зі спадщиною не повинна перетворюватися на спрощену експлуатацію минулого або на механічне відтворення ритуалів без глибини. Вона має спиратися на діалог, на бажання почути інші голоси, відкрити непомітні теми, усвідомити складність досвіду. Тільки тоді спадщина не буде лише формою, а стане змістом, не буде тягарем, а стане джерелом сили, натхнення і культурної зрілості. Для Снятинської громади це означає можливість перетворити свою історію на сучасний ресурс, з якого проростає відповідальне, гідне, свідоме життя.

3.2 Форми збереження та популяризації культурної спадщини в соціокультурному просторі Снятинської територіальної громади

Формування ефективних форм збереження та популяризації культурної спадщини є одним з ключових завдань для соціокультурного розвитку Снятинської територіальної громади. У сучасних умовах зростає потреба не лише у фізичному збереженні історичних пам'яток, архітектурних об'єктів, предметів побуту, але й у забезпеченні їхньої присутності в повсякденному культурному просторі, у свідомості мешканців, у мові, звичаях, святах, освітніх практиках. Збереження спадщини перестає бути справою виключно спеціалістів і стає справою громади, яка починає усвідомлювати свою роль у збереженні історичної пам'яті, у формуванні спадковості, у передачі цінностей.

Однією з найбільш поширених і ефективних форм збереження спадщини є створення місцевих музеїв, кімнат історії, експозицій просто неба, мобільних виставок. Такі ініціативи вже функціонують у місті Снятині та окремих селах громади, де зберігаються предмети побуту, старі фотографії, документи, елементи народного вбрання, ремісничі інструменти, друкована продукція, яка відображає різні періоди розвитку регіону. Особливу цінність мають ті експонати, які надають самі мешканці, передаючи їх з родинних архівів, зберігаючи разом із ними історії, пов'язані з людьми, подіями, звичаями. Такі музеї перетворюються не на

замкнені архіви, а на місця живого діалогу, зустрічей, навчання, відкриття, роздумів.

Формою популяризації спадщини є також проведення фестивалів, свят, ярмарків, які мають тематичну прив'язку до традиційних ремесел, обрядової культури, народного мистецтва, духовних практик. У громаді існує добра практика організації календарних свят, під час яких відбуваються виступи фольклорних колективів, майстер-класи з народних ремесел, театралізовані дійства, гастрономічні презентації, виставки декоративно-ужиткового мистецтва, зустрічі з носіями традицій. Такі події створюють атмосферу свята, підсилюють соціальну згуртованість, викликають зацікавлення у молоді та дітей, залучають туристів, дозволяють представити Снятинську громаду як простір з унікальним культурним обличчям.

Не менш важливими є освітні ініціативи, які пов'язують спадщину з процесом навчання. У школах громади проводяться уроки краєзнавства, конкурси на кращий твір про рідне село, екскурсії до історичних місць, робота з джерелами, створення проєктів, що охоплюють тематику родинної історії, народних свят, ремесел, побуту. Учні мають змогу не лише слухати про минуле, а й активно взаємодіяти з ним — записувати спогади родичів, оформлювати виставки, знімати відео, брати участь у театралізаціях. У процесі цієї роботи формується особистісне ставлення до спадщини, розуміння її цінності не лише в загальнонаціональному, а й у родинному, особистісному вимірі.

У сфері сучасних технологій актуальною формою збереження та популяризації спадщини є створення цифрових архівів, онлайн-баз, віртуальних музеїв, відеопрезентацій, інтерактивних карт, сайтів і сторінок у соціальних мережах. За допомогою цифрових засобів можна фіксувати й поширювати інформацію про об'єкти архітектури, народні пісні, ремесла, обряди, рецепти, прислів'я, діалекти, біографії видатних особистостей. Це дозволяє розширити аудиторію, долучити до пізнання спадщини не лише

мешканців громади, а й усіх, хто цікавиться історією Покуття, українською культурою, етнографією, місцевими традиціями. Такі інструменти також є важливими для збереження спадщини у разі фізичної загрози, природного старіння, втрати об'єктів через забудову, байдужість або війну.

Популяризація спадщини в соціокультурному просторі громади може відбуватися і через особисті історії, через розповіді про родини, які з покоління в покоління зберігали певні знання, ремесла, звичаї. Люди, які щодня живуть поряд з об'єктами культурної цінності, самі є носіями унікального досвіду. Їхнє життя, побут, мова, ставлення до речей можуть бути джерелом для вивчення й водночас підґрунтям для натхнення. У громаді можна створити серію усних біографій, які стануть основою для нових виставок, публікацій, радіопередач, фільмів, мистецьких проєктів.

Форми збереження й популяризації спадщини повинні бути різноманітними, гнучкими, відкритими до змін. Кожна громада має право шукати свої підходи, спираючись на власний досвід, потенціал, зацікавлення, цінності. Важливо, щоб ці форми не залишалися відірваними від реального життя, щоб вони були органічно вплетені в повсякденність, підтримували зв'язок поколінь, пробуджували гордість за своє, надихали на творення. У Снятинській громаді вже є чимало прикладів такої роботи, і потенціал для подальшого розвитку залишається великим. Спадщина стає не лише тим, що зберігається, а тим, що живе разом із людьми, що промовляє через слово, звук, жест, малюнок, пісню, аромат, звичку — через усе те, що створює унікальне культурне поле.

Популяризація культурної спадщини в Снятинській територіальній громаді може бути посилена також завдяки залученню сучасного мистецтва, дизайну, урбаністики, креативної педагогіки, які відкривають нові підходи до візуалізації й осмислення традиційного матеріалу. Молоді художники, ілюстратори, режисери, музиканти, літератори мають змогу трансформувати елементи локальної спадщини у форму, що буде цікавою і зрозумілою сучасному глядачеві. Наприклад, візуальні мотиви зі

старовинного розпису, орнаментики, вишивки можуть лягти в основу графічного дизайну міського простору, оформлення громадських закладів, створення інтерактивних об'єктів, фотозон, артінсталяцій. Такі художні втручання не спотворюють спадщину, якщо ґрунтуються на її глибокому знанні, а навпаки — активізують інтерес до неї, роблять її живою, емоційно близькою.

Шкільна і позашкільна освіта також повинна розглядатися як простір для щоденної роботи зі спадщиною. Вивчення традицій, народної культури, історії села чи міста має стати не епізодичною темою, а складовою системного підходу. Учні можуть готувати дослідження про свій рід, записувати спогади старших родичів, створювати театральні постановки за мотивами місцевих легенд, оформлювати мінімузеї в класах, організовувати творчі майстерки. Спадщина стає для них не абстрактним матеріалом, а реальністю, яка пов'язана з родиною, школою, вулицею, храмом, полем, річкою, побутом.

У громадах, які прагнуть зберегти свою спадщину, надзвичайно важливо створити умови для діяльності носіїв традицій — майстрів, співаків, розповідачів, ремісників, старожилів, які зберігають пам'ять не у формальних знаннях, а у вмінні, у звичці, в інтонації, у деталі. Їм потрібна увага, підтримка, визнання. Їх слід залучати до роботи з молоддю, до освітніх програм, до проведення свят, до публічних виступів. Поки живі ці люди — живе сама традиція, яка ще має ті відтінки і нюанси, що не зафіксовані в жодному архіві.

Популяризація спадщини потребує й просторової присутності. Старовинні будівлі не повинні стояти занедбаними, місця пам'яті не мають бути забутими, музеї не повинні існувати лише формально. Простори, де зберігається історія, мають стати живими — відкритими, доглянутими, наповненими життям, подіями, діалогами, дітьми, виставками, музикою. Якщо у старому приміщенні відкрити сучасну креативну майстерню, якщо в етнографічному зібранні організувати читання віршів, якщо на подвір'ї

школи провести фестиваль вишиванки — це вже буде форма збереження і популяризації, яка не потребує великих ресурсів, а потребує любові, уваги, сміливості і рішучості.

У Снятинській громаді можливе також створення щорічного культурного форуму, присвяченого темі спадщини. Це може бути платформа, де збиратимуться місцеві активісти, діячі культури, педагоги, дослідники, мешканці, митці, представники інших громад. Такий форум може включати конференції, ярмарки, майстер-класи, дискусії, презентації проєктів, експедиції, кінопокази, виступи. Подібна подія стимулюватиме не лише обмін досвідом, а й формуватиме стратегічний підхід до збереження спадщини як основи сталого культурного розвитку.

Збереження і популяризація спадщини — це не механічна діяльність, а творчий, багатовимірний процес, який вимагає гнучкості, глибини, відкритості і віри. Коли спадщина починає звучати у пісні, коли вона оживає у дитячому малюнку, коли її шанують на вулиці, коли про неї говорять у родині — вона стає джерелом сили. У Снятинській громаді є все необхідне, щоб спадщина не залишалася на маргінесі, а жила у щоденному житті, навчала, об'єднувала, надихала і зростала разом із громадою.

Сучасна популяризація культурної спадщини вимагає також залучення нових підходів до комунікації з аудиторією, яка звикла до інтерактивності, динаміки, візуального контенту. Тому важливо створювати мультимедійні проєкти, які можуть поєднувати історію з сучасною подачею, використовувати цифрову анімацію, доповнену реальність, віртуальні реконструкції, інтерактивні карти, аудіогіди. Якщо, наприклад, на основі старої світлини створити серію коротких відеороликів з коментарями мешканців, які пам'ятають ці події або людей на фото, це дасть змогу не лише зберегти контекст, а й створити емоційний зв'язок між минулим і сучасним.

Ефективним методом популяризації спадщини є створення тематичних виставок, які можуть змінювати місце проведення,

переміщуватись з одного закладу до іншого, з села до села. Такі мобільні проєкти здатні охопити велику аудиторію, залучити мешканців різних населених пунктів, стимулювати до власних пошуків, до збору спогадів, фотографій, предметів, які стали б частиною спільного культурного фонду. Мешканці, залучені до цих процесів, починають усвідомлювати свою причетність до великої історії, розуміти, що їхнє особисте має вагу і значення для всієї громади.

Ще однією важливою формою збереження є інтеграція спадщини у стратегічне планування розвитку громади. Всі проєкти, пов'язані з благоустроєм, просторовим плануванням, розвитком інфраструктури, повинні враховувати наявність історичних об'єктів, традиційні особливості забудови, естетичний вигляд місцевості. У Снятині та селах громади є багато прикладів старовинної архітектури, яка зникає через несистемну перебудову або заміну автентичних матеріалів сучасними шаблонними конструкціями. Збереження традиційного архітектурного вигляду не суперечить розвитку, а може гармонійно поєднуватись із сучасністю за умови відповідального підходу. Для цього необхідно створити локальні рекомендації, залучити архітекторів, реставраторів, істориків, розробити публічні інструкції, проводити громадські обговорення, включити мешканців у прийняття рішень щодо зовнішнього вигляду свого середовища.

Популяризація спадщини повинна мати не лише зовнішній ефект, а й внутрішній вплив на свідомість людей. Дуже часто саме через роботу зі спадщиною в громаді народжується нове ставлення до себе, до інших, до простору. Коли діти починають цікавитися історією свого села, коли дорослі пишаються старовинним рушником чи піснею, коли старожили стають джерелом знань, а не тінню минулого, тоді зростає повага, самосвідомість, відчуття приналежності. Це створює фундамент для розвитку культури не як сфери дозвілля, а як засобу формування зрілого і активного суспільства.

Усі форми збереження та популяризації культурної спадщини у Снятинській громаді повинні базуватись на взаємоповазі, діалозі, відкритості до різних поглядів, традицій і досвідів. Адже справжня культура не зводиться до колекції пам'яток чи фактів, вона є живим процесом, у якому поєднуються історія, мова, пам'ять, творчість і мрія. І коли спадщина перестає бути далеким, музейним, застиглим — вона починає надихати, об'єднувати, змінювати простір і самих людей. Саме на цьому шляху Снятинська громада може знайти не лише способи збереження своєї культури, а й нові сенси, нову енергію, нові орієнтири для гідного і глибокого майбутнього.

3.3 Роль місцевої громади у збереженні та розвитку культурної спадщини

Роль місцевої громади у збереженні та розвитку культурної спадщини є визначальною, адже саме громада виступає не лише користувачем культурних цінностей, а й їхнім носієм, охоронцем, творцем. Усі процеси, що пов'язані з пам'яттю, традицією, матеріальними й нематеріальними формами культури, не можуть розвиватися без активної участі тих, хто живе на певній території, відчуває її як свою, знає її історію, передає її через особисті історії, родинні перекази, звички, дії, жест. Саме мешканці є першими, хто помічає зміни в архітектурному середовищі, у побуті, у звичаях, у мові. Вони найкраще знають, що є автентичним, що важливе, що вартує уваги й збереження. Коли громада бере на себе відповідальність за спадщину, вона не тільки захищає пам'ятки, а й формує новий тип відносин між людьми, між поколіннями, між минулим і сучасністю.

Участь громади починається із щоденного піклування про своє середовище. Це може бути догляд за старою церквою, відновлення надгробків на місцевому цвинтарі, прибирання території біля пам'ятного хреста, збереження народної пісні, яку співає бабуся в родині. Коли люди

розуміють, що збереження спадщини не потребує великих ресурсів, а лише уваги, поваги і часу, вони починають діяти. Громада, яка бере участь у приготуванні до свят, у створенні виставок, у збиранні архівів, у відтворенні обрядів, стає носієм культури в найглибшому сенсі. Така участь формує почуття гідності, відповідальності, єдності, дає розуміння того, що культура — це не щось абстрактне, а живе в кожному з нас.

Особливу роль відіграє ініціатива знизу. Ідеї, що народжуються в самій громаді, часто мають набагато більший ефект, ніж формальні програми згори. Коли мешканці самі вирішують створити музей у школі, коли майстриня з вишивки навчає дітей на волонтерських засадах, коли родина передає старовинну ікону для експозиції, це не лише збереження речей, це — збереження довіри, емоційного зв'язку, символічної присутності предків у сучасному житті. Такі ініціативи надихають інших, створюють мережу взаємної підтримки, формують горизонтальну модель культури, де немає пасивних спостерігачів.

Важливою складовою є також співпраця між громадою і місцевою владою. Якщо влада створює умови для ініціатив, відкриває простори, підтримує проекти, забезпечує мінімальну інфраструктуру, громада відповідає залученням, ідеями, енергією. Така взаємодія дозволяє не лише розвивати окремі напрямки культурної діяльності, а й формувати цілісну політику збереження спадщини, яка базується на реальних потребах людей. Дуже часто мешканці краще за будь-якого експерта знають, які об'єкти потребують захисту, які традиції зникають, які практики потребують оновлення. Їхнє слово, їхній досвід повинні бути почуті, визнані, включені у процес прийняття рішень.

Громада також має вирішальне значення в процесі передачі спадщини майбутнім поколінням. Якщо діти не чують у родині історій про предків, якщо не бачать, як дорослі зберігають пісні, обряди, речі, якщо не беруть участі у спільних подіях, вони не зможуть відчувати культуру як свою. У цьому процесі важлива не стільки формалізована освіта, скільки

жива присутність спадщини у повсякденному житті. Розмови вдома, святкування, спільна праця, пісня, участь у толоці, прогулянка до каплички, догляд за деревом, що посадив прадід — усе це формує досвід, який не передається через підручник, але закарбовується в пам'яті.

У сучасному світі, де культури стираються, уніфікуються, глобалізуються, роль місцевої громади як захисника унікальності, як охоронця тяглості, стає особливо важливою. Коли громада усвідомлює, що її особливість — це не слабкість, а сила, вона починає дбати про кожен деталь: про мову, про ім'я, про назву місця, про форму даху, про вишивку, про колядку. Це не ностальгія, це — відповідь на виклик часу, це — творення культури, яка має коріння і має гілки, що тягнуться в майбутнє. У Снятинській громаді мешканці вже показали, що здатні брати відповідальність за свою спадщину. І саме на цьому фундаменті можна будувати сталу, сильну, гідну спільноту, в якій кожна людина відчуває свою цінність, свою причетність і свою місію.

Місцева громада є не просто учасником окремих заходів, вона є тією живою силою, без якої неможливе жодне справжнє відродження культури. Її присутність відчувається в найдрібніших деталях — у манері говорити, у способі прикрашати подвір'я, у звичці запрошувати гостей, у тому, як влаштовують свята і зустрічі, у тому, як згадують померлих і дбають про старше покоління. Усе це і є проявом глибоко вкоріненої культури, яка живе не лише у музеях і підручниках, а в погляді, у жесті, у тиші й голосі. Саме тому така культура потребує особливої уваги, тому що вона не завжди видима, не завжди формалізована, але саме вона утримує громаду як спільноту людей, пов'язаних спільним простором, пам'яттю, мовою, вірою, звичаями.

Велику роль у збереженні спадщини відіграє також здатність громади до самоорганізації. Коли виникає ініціатива створити культурний простір, відновити пам'ятний знак, провести спільну толоку, організувати виставку чи фестиваль, це свідчить про наявність активного ядра, яке

здатне не чекати вказівок або фінансування, а діяти на основі власного розуміння потреб. Такі приклади є найпереконливішим доказом того, що культура розвивається не там, де є ресурси, а там, де є воля, віра, солідарність. Коли мешканці об'єднуються навколо спільної справи, вони починають поіншому дивитись на своє середовище, на сусідів, на історію, на майбутнє. І саме з цього досвіду виростає довіра — до себе, до інших, до своєї землі.

У багатьох випадках саме завдяки зусиллям громади вдалося зберегти об'єкти, які могли бути втрачені — старі церкви, каплички, придорожні хрести, старовинні книги, фотоархіви, предмети побуту. Коли місцеві жителі не дозволяють знищити стару будівлю, коли ремонтують дах на церкві за свої кошти, коли записують спогади бабусі і перетворюють їх на книжку — це приклади тієї глибини, якої не здатна досягти жодна адміністративна програма без участі людей. Ці дії стають основою для нових поколінь, бо саме в них — приклад турботи, пам'яті, витримки.

Місцева громада має також силу у формуванні культурної політики на рівні самоусвідомлення. Коли мешканці починають говорити не лише про проблеми, а про цінності, коли обговорюють не лише потреби, а й можливості, коли планують не лише те, що потрібно відремонтувати, а й те, що варто зберегти — тоді з'являється культурна перспектива. У громаді народжується бачення, яке виходить за межі щоденних турбот і спрямоване на збереження сенсів, стилю, душі місця. Така перспектива не потребує ідеологій чи гасел, вона ґрунтується на повазі до власного досвіду, на готовності чути, пам'ятати, плекати, шанувати.

Громада має всі можливості стати автором і господарем своєї культурної спадщини. Вона не повинна залишатися об'єктом зовнішнього спостереження чи керування. Вона має голос, має історію, має ресурс у вигляді пам'яті, праці, традиції, бажання творити. Саме на цьому стоїть будь-яка культура — на зв'язку між тими, хто був, і тими, хто є. У цьому зв'язку є не лише тяглість, а й відповідальність. І якщо мешканці

Снятинської громади збережуть цю відповідальність, підтримають її дією, словом, спільнотою — то спадщина стане не минулим, а живим ґрунтом, з якого проростатиме майбутнє.

Останнім і водночас найважливішим аспектом участі громади у збереженні та розвитку культурної спадщини є формування емоційного зв'язку з місцем. Там, де є прив'язаність до рідної землі, де кожна вулиця має свою назву з історією, де кожна хата має свою родинну легенду, де храм — не просто архітектурна споруда, а місце духовного коріння, саме там виникає внутрішня потреба берегти, не руйнувати, а підтримувати, передавати далі. Люди, які відчують цей зв'язок, не потребують нагадувань про важливість спадщини — вона для них є невід'ємною частиною власного життя. Таке ставлення не формується наказом або законом, воно народжується в атмосфері довіри, у родині, у школі, у повсякденному досвіді співжиття, у мовчазній пошані до місць, які говорять більше за слова.

Справжня сила громади проявляється тоді, коли вона не боїться втручатися, діяти, відстоювати свою культуру. Коли мешканці захищають від знищення старий цвинтар або стару дерев'яну капличку, коли відмовляються дозволити забудову історичної вулиці сучасними безликими спорудами, коли створюють ініціативні групи для відновлення джерел, криниць, доріг, які мають історичне значення, — усе це є проявом глибокого розуміння того, що культура — це не тільки пісня і вишивка, а й простір, у якому живе пам'ять. Така активність є проявом громадянської зрілості, коли культура стає полем відповідальності, а не лише святкування.

Громада також може і повинна стати генератором ідей, джерелом нових форм взаємодії зі спадщиною. У сучасному світі, де змінюються темпи життя, формати спілкування, естетичні запити, саме місцеві мешканці можуть запропонувати нові способи збереження культури, які не руйнують традицію, а роблять її близькою до сучасності. Це можуть бути

фестивалі на місцевих подвір'ях, шкільні кінопроекти, виставки під відкритим небом, святкування з елементами перформансу, інсталяції з автентичних речей, інтерактивні екскурсії, створення графіті з народною символікою, літературні читання у полях, на городах, у стодолах. Культура не потребує обмежень — вона розвивається у свободі, де її підтримують не лише музейні стіни, а прості люди, які живуть з нею щодня.

Потужним фактором збереження спадщини є також родинна пам'ять, яка формується у щоденній розмові між поколіннями. Батьки, які розповідають дітям про своє дитинство, про те, як святкували Різдво чи обжинки, як будували дім, як співали в полі, як плели вінки — вони передають не просто інформацію, вони закладають у душу дитині відчуття часу, тяглості, надійності. Це не можна замінити жодною інструкцією. Саме ця передача, тиха, емоційна, правдива, робить спадщину живою і незамінною.

Роль громади не обмежується лише діями в межах одного села чи міста. Місцева ініціатива може виходити за межі адміністративних кордонів, ставати частиною більших мереж — культурних партнерств, асоціацій, об'єднань громад. Участь у спільних проєктах, грантах, конференціях, форумах дозволяє розширити обмін досвідом, знайти нових друзів, побачити, що багато інших громад мають подібні виклики, але також і багато рішень. Таке мережування посилює впевненість, надихає на нові кроки, вчить співпрацювати не лише всередині, а й назовні.

Громада, яка усвідомила цінність своєї спадщини і здатна включити її у всі сфери життя — від побуту до мистецтва, від архітектури до освіти, від господарства до публічної політики — здатна не лише зберегти своє минуле, а й збудувати сильне майбутнє. У такій громаді кожна людина не просто живе на території, вона стає частиною культурного організму, у якому є серце, пам'ять, голос і рух. І якщо в цьому організмі звучатиме єдність поколінь, гідність праці, щирість традицій, тоді спадщина не згасне, а розквітне новими барвами в новому часі.

Громада, яка бере активну участь у збереженні спадщини, поступово формує середовище, в якому культура стає частиною щоденного життя, а не винятковою подією. У такому середовищі формується стійке переконання, що спадщина — це не щось відірване в часі, а це ми самі, наші слова, наші дії, наш вибір. Коли мешканці вважають стару дерев'яну лавку ціннішою за пластикову копію, коли надають перевагу традиційній вишивці замість фабричного одягу, коли пісня на святі звучить не з колонок, а в живому виконанні бабусі — саме тоді з'являється відчуття, що ця культура жива, реальна, необхідна.

Ідея культури як спільної відповідальності починає вкорінюватись глибше, коли вона підтримується щоденними діями. Це може бути щось на перший погляд дрібне: збережена родинна реліквія, завітчена криниця, написана від руки листівка з народною приказкою, стара світлина на видному місці у школі чи бібліотеці. Усе це — прояв тієї внутрішньої роботи, яку виконує кожен, хто розуміє, що майбутнє не існує без минулого, що краса починається з поваги до коріння.

Місцева громада — це не просто жителі однієї території, це люди, які разом творять унікальний культурний ландшафт. Кожне село, кожна вулиця, кожна родина — це окремий фрагмент великої мозаїки, і коли всі ці фрагменти оживають, з'являється цілісна картина. Тоді навіть найменша ініціатива, як-от оздоблення подвір'я, посаджене дерево, заспівана колядка чи відреставрований образ у капличці, набуває значення. Вона стає вкладом у спільну пам'ять, у спільну культуру, у спільну душу громади.

Відповідальність за спадщину — це не тільки обов'язок, це ще й можливість. Це шанс створити для себе і своїх дітей середовище, яке буде не лише функціональним, а й глибоким, теплим, пов'язаним зі змістом. Це також спосіб відчути гордість за своє, захистити унікальність, не втратити обличчя серед одноманітного інформаційного потоку. Коли спадщина наповнює життя, тоді прості речі стають джерелом натхнення: дерево, під

яким відпочивали покоління, пісня, яку співали під час жнив, будинок, у якому виросло троє поколінь, свято, яке щороку об'єднує ціле село.

Громада має потенціал не лише зберігати, а й творити нову спадщину. Кожне рішення, кожне свято, кожна виставка чи книжка, кожна записана історія — це цеглинка в новому шарі культури, яка стане спадщиною для майбутніх поколінь. Тому важливо, щоб громада не зупинялася на збереженні, а сміливо продовжувала творити — на основі традиції, але зі свідомістю, що культура не стоїть на місці. Вона росте разом із людьми, змінюється, відкривається, об'єднує.

Саме громада є тією силою, що здатна забезпечити спадщині не просто збереження, а нове життя. У цій силі — мудрість поколінь, тепло рук, що зберегли речі, голоси, які проспівали колядки, очі, що пам'ятають, серця, що не дозволяють забути. І поки є ця сила, поки є ця воля — спадщина буде жити. Вона не зникне, бо вона — в кожному, хто її любить, хто її несе, хто вірить у її вічне значення.

Коли громада починає усвідомлювати себе не лише як носія минулого, а як активного учасника сучасних культурних процесів, вона перетворюється на простір, у якому спадщина не тільки зберігається, а й оновлюється. Це оновлення може відбуватися через нові форми вираження, через зміну формату заходів, через осмислення подій у світлі нових викликів. Наприклад, традиційне свято може доповнюватися тематичними дискусіями, майстер-класами, фотовиставками, творчими інсталяціями, які поглиблюють зміст, не руйнуючи основу. У цьому поєднанні з'являється нова якість — не лише святкування, а й розмова, не лише демонстрація, а й рефлексія.

Підтримка таких процесів з боку громади є надзвичайно важливою, адже без живої участі людей будь-який культурний продукт втрачає силу. Якщо мешканці не приходять на свято, якщо не беруть участі у приготуваннях, якщо не передають спогади й речі, не співають разом пісень, не запрошують один одного — спадщина втрачає свій голос. І

навпаки, кожен, хто долучається, стає її продовженням. Навіть проста присутність, навіть мовчазне спостереження — це вже форма участі, яка з часом перетворюється на готовність діяти, берегти, творити.

Роль громади у спадковості культури не можна звести до конкретного заходу чи рішення. Вона полягає у щоденному виборі: залишити стару вивіску на будинку чи замінити її, посадити калину біля церкви чи асфальтувати все без залишку, одягнути вишиванку на свято чи обрати щось безлике, знайти час, щоб послухати стару пісню, чи знехтувати нею як застарілою. Кожен такий вибір, зроблений окремо, впливає на цілісність спільного культурного поля. І коли таких виборів стає багато, коли вони збігаються у цінностях, у сприйнятті, у намірах, народжується середовище, яке вже саме підтримує традицію.

Таке середовище формує не лише ідентичність окремої місцевості, а й дає силу всій країні. Коли у сотнях громад беруть свої каплички, хрести, пісні, вишиванки, колядки, спогади, коли цінують свою мову, назви вулиць, історію людей, які жили поруч — тоді утворюється невидимий, але дуже потужний каркас, що тримає націю. І це не є справа виключно держави чи окремих структур. Це робота тисячі сердець, яка ніколи не зупиняється, яка не потребує аплодисментів, яка просто є, бо без неї не буде нічого — ні дому, ні пам'яті, ні майбутнього.

Громада, що живе своєю культурою, що не соромиться свого, що береже, навіть коли важко, навіть коли бракує ресурсів, робить більше, ніж будьякі великі культурні установи. Вона творить зв'язок, у якому кожна людина відчуває себе не стороннім спостерігачем, а частиною великого кола. У цьому колі пам'ять іде поряд з надією, ремесло — з творчістю, традиція — з відкритістю, а спадщина — з життям. І поки існує така громада, доти буде існувати і культура, яка живе, дихає, розвивається разом з нею.

Коли громада вчиться бачити у своїй спадщині не лише тягар минулого, а джерело сили, мудрості й натхнення, вона починає змінювати

саму логіку свого існування. Тоді кожен культурний об'єкт, кожне слово, кожна подія набуває нового значення. Річ, яка колись здавалася забутою або непотрібною, раптом повертається в життя з глибоким сенсом. І не тому, що її просто відреставрували, а тому що її знову наповнили живим змістом. Це може бути старий дерев'яний хрест, який простояв на роздоріжжі сто років і став ніби частиною пейзажу, а після того, як його підновили й освятили, він знову став місцем зустрічі, молитви, розмов. Це може бути колискова, яку співали прабабусі, а тепер її співають у дитячому садку, і вона звучить по-новому, бо за нею стоїть ціла історія любові, турботи, ніжності.

Життя громади стає глибшим, коли вона приймає свою спадщину не як зобов'язання, а як частину власного обличчя. Тоді жодна дія не є дрібною: участь у відновленні надгробка, запис родинного дерева, збереження старої світлини, підпис на звороті — усе це стає ланками одного великого ланцюга, який поєднує минуле з майбутнім. І чим більше людей залучено до цього процесу, тим міцнішим стає це коло. Коли діти бачать, що дорослі не викидають старі речі, а обережно складають їх до скрині, не зневажають діалекти, а навчають їм, не соромляться своїх пісень, а співають їх разом — у них з'являється відчуття, що бути собою — це цінність.

Така громада уже не потребує зовнішнього визнання, вона стає сильною зсередини. Її сила не у гаслах, а в тиші церковного подвір'я, у руках вишивальниці, в очах старого чоловіка, який пам'ятає кожне дерево, у словах, сказаних пошепки дитині перед сном. Саме ця внутрішня сила є найбільшим ресурсом для розвитку, для здолання труднощів, для збереження рівноваги навіть у найтяжчі часи. Вона не залежить від політичної ситуації, від бюджету, від моди чи зовнішніх трендів. Вона народжується у стосунках між людьми, у глибокому шануванні того, що нас сформувало.

І коли громада продовжує об'єднуватись навколо своєї спадщини, не розпорошується, не відмовляється від свого, не прагне чужого лише заради вигоди, вона не тільки зберігає культуру — вона її відроджує. Вона дає їй нове тіло і нову душу. Вона вписує свою історію в сучасний контекст, показуючи, що справжні речі не зникають. Вони чекають того моменту, коли знову стануть потрібними. І громада, яка здатна відчутти цей момент і діяти, заслуговує на повагу, підтримку і довгу пам'ять, бо саме завдяки таким громадам жива Україна — багата, різноманітна, глибока, справжня.

3.4 Перспективи розвитку соціокультурної діяльності на основі культурної спадщини Снятинської територіальної громади

Перспективи розвитку соціокультурної діяльності Снятинської територіальної громади тісно пов'язані з її здатністю не тільки зберігати, а й розвивати свою культурну спадщину, інтегруючи її у сучасні форми комунікації, освіти, туризму, економіки та повсякденного життя. Спадщина перестає бути винятково сферою пам'яті й архівів, коли вона перетворюється на ресурс, здатний генерувати нові ідеї, створювати культурні продукти, формувати позитивний імідж громади, розширювати горизонти взаємодії. У цьому процесі ключовим стає розуміння культури як живого організму, що постійно змінюється, адаптується, реагує на нові потреби і виклики, не втрачаючи при цьому своєї глибини і автентики.

Одна з перспектив полягає у створенні сучасних культурно-освітніх платформ, які поєднуюватимуть традиційні знання з новітніми методиками. У таких просторах можуть одночасно функціонувати музеї, майстерні, медіалабораторії, мистецькі школи, дослідницькі центри, де молодь вивчатиме спадщину через експеримент, діалог, творчість. Це може бути місце, де старожили навчають молодших не з підручника, а через особисту розповідь, через спільну справу, через показ того, як руками зберігають форму глечика, як голосом передається сила пісні, як у вишивці живе символіка. Така модель навчання не є копією шкільного формату, вона

передбачає взаємність, повагу, співпрацю і відкриває шлях до нових форм культурної взаємодії, де важливий не лише результат, а сам процес співтворення.

Великий потенціал для розвитку соціокультурної діяльності має сфера креативного туризму. Це не туризм споживання, а туризм співучасті, коли відвідувач стає частиною культури, дотикається до неї не як глядач, а як учасник. У Снятинській громаді є всі передумови для розвитку таких маршрутів — історичні будівлі, народні традиції, ремесла, гастрономія, пісенна культура, краєвиди, перекази, архіви, родинні історії. На основі цих ресурсів можна створювати авторські екскурсії, культурні квести, етнотабори, майстер-класи, камерні фестивалі, які залучатимуть туристів не заради прибутку, а для глибшого занурення у місцевий контекст. Така модель розвиває не лише економіку, а й гідність громади, її відкритість, її привабливість.

Іншим важливим напрямом є створення нових форматів культурної комунікації — візуальних, аудіальних, цифрових. Спадщина потребує мови, якою вона може промовляти до сучасної людини. У цьому контексті зростає роль соціальних мереж, коротких відео, візуального мистецтва, інфографіки, інтерактивних платформ, цифрових архівів. Усе це може бути створене на місцевому рівні, із залученням молоді, шкільних медіаклубів, культурних працівників, айти-ентузіастів, дизайнерів. Така робота перетворює спадщину на елемент повсякденної присутності — вона з'являється в новинних стрічках, у мобільних додатках, у візуальному оформленні публічних просторів, у шкільних презентаціях, у побутовій естетиці. Вона перестає бути винятково темою для старших людей, вона стає мовою, якою починають говорити всі покоління.

Соціокультурна діяльність може розвиватися також через підтримку локального підприємництва, яке спирається на культурну традицію. Ремесла, кухня, декоративно-ужиткове мистецтво, елементи дизайну, одяг, музика, фотографія, книговидання — все це може бути основою для

невеликих, але стійких ініціатив, що створюють продукцію на основі місцевого матеріалу. Якщо жителі знатимуть, що їхні знання і навички мають цінність не лише в колі сім'ї, а й у суспільстві, якщо вони побачать попит, відгук, цікавість, вони почнуть розвивати ці практики, передавати їх далі, перетворюючи на ресурс для громади. Таке поєднання культури і економіки дозволяє зберігати зміст, не жертвуючи формою.

Ще однією перспективою є посилення партнерських зв'язків — як всередині громади, так і за її межами. Важливо налагоджувати сталі контакти з іншими громадами, культурними установами, вишами, громадськими організаціями, які працюють з темами спадщини. Такі зв'язки дозволяють обмінюватись досвідом, шукати нові підходи, залучати фахівців, брати участь у спільних проєктах. Громада, яка відкривається до діалогу, збагачується ідеями, але при цьому не втрачає власного обличчя. Вона навчається і водночас вчить інших — своєю історією, стилем життя, цінностями.

Культурна спадщина — це не лише ресурс для збереження, а передусім основа для зростання. І якщо соціокультурна діяльність у Снятинській громаді спиратиметься на це розуміння, вона зможе вийти на якісно новий рівень. У цьому процесі важливо не копіювати чужі моделі, а створювати свої — органічні, щирі, правдиві, укорінені. Тільки така діяльність має шанс бути тривалою, життєдайною і справді цінною. І якщо громада відчує, що спадщина — це її серце, її сила, її майбутнє, то кожен крок у культурному просторі стане кроком до глибшого, змістовнішого і людянішого життя.

Реалізація перспектив розвитку соціокультурної діяльності на основі культурної спадщини у Снятинській територіальній громаді потребує постійного залучення молоді як носія нової енергії, ідей, поглядів. Молодь здатна переосмислювати традицію не з позиції відчуження, а з позиції діалогу. Якщо створити умови, в яких юні жителі громади не лише чують про спадщину, а беруть участь у її інтерпретації, створюють культурний

продукт, організують події, ведуть цифрові архіви, записують історії — тоді спадщина стає їхньою власною справою, а не лише частиною шкільної програми. Такий досвід розвиває не лише культуру, а й громадянську відповідальність, лідерство, повагу до коріння, відкритість до нового.

Молодіжні ініціативи можуть стати основою для формування нових практик культурної активності. Це можуть бути молодіжні радіо або онлайн-платформи, де розповідатимуть про події громади, записуватимуть інтерв'ю зі старшими, поширюватимуть фольклор, знімальні групи, що створюють мініфільми про традиції, фотопроекти, присвячені родинним реліквіям, тематичні арт-резиденції, куди запрошують митців із інших громад, які на основі місцевого матеріалу створюють інтерпретації через музику, візуальне мистецтво, сценічне дійство. Усе це формує атмосферу довіри між поколіннями, відкриває шлях до культури як до середовища, де кожен має право на голос.

Ще одним перспективним напрямом може стати використання культурної спадщини в оздоровчих, реабілітаційних і інклюзивних ініціативах. Народна культура має глибокий терапевтичний потенціал: пісня, спільна праця, ручна робота, спогади, аромат їжі, молитва, природа — все це чинники, що сприяють відновленню емоційного стану, психічної рівноваги, внутрішнього спокою. В громадах, де є ветерани, переселенці, діти з інвалідністю, літні люди, спадщина може стати основою програм, які об'єднують у собі догляд, навчання, творчість, спілкування. Це не окрема галузь, а продовження культурного життя, де кожен має можливість бути почутим, бути корисним, бути включеним у процес.

У перспективі важливо також переосмислити роль публічного простору як носія культури. Вуличні стіни, парки, площі, фасади будівель можуть перетворитися на живі платформи для культурної репрезентації. Малюнки, скульптури, інформаційні стенди, QR-коди з доступом до відео або аудіо, інтерактивні мапи, лавки з написами народних прислів'їв, вуличні виставки — усе це елементи, через які спадщина стає видимою й

доступною, виводиться за межі спеціалізованих закладів. Коли люди бачать культуру на вулицях, у вікнах, у світлі ліхтаря, в міському ландшафті — вона перестає бути абстрактною і стає частиною реальності.

На рівні стратегічного мислення громада має змогу сформувати довготривалу культурну програму, що охоплює всі напрями — освіту, туризм, інфраструктуру, збереження пам'яток, підтримку творчості, партнерства, розвиток локального бренду, культивування мови, вивчення історії. Така програма має спиратися на реальні потреби громади, на її внутрішні ресурси, на зацікавленість мешканців. Вона повинна бути гнучкою, відкритою до змін, здатною включати нові ініціативи. Головне, щоб вона не залишалась формальним документом, а справді ожила в конкретних подіях, рішеннях, жестах.

Спадщина як основа для соціокультурної діяльності — це не лише шлях до збереження минулого, це шлях до усвідомленого майбутнього. Коли громада мислить себе через свою культуру, вона здатна захищати свою гідність, приймати рішення з огляду на цінності, створювати нову якість життя, в якому присутність краси, історії, традиції буде не елементом декору, а частиною смислу. І в цьому полягає найглибша перспектива: жити в культурі не як у музеї, а як у домі, який будується щодня — з любові, пам'яті, праці й віри.

Розвиток соціокультурної діяльності на основі спадщини може бути підтриманий створенням локальних фондів чи програм мікрогрантів, спрямованих на підтримку ініціатив мешканців, пов'язаних з культурною діяльністю. Така фінансова модель дозволить не тільки реалізовувати творчі проекти, а й посилити довіру до спільних дій, дати відчуття, що кожен мешканець може бути причетним до позитивних змін. Маленька сума, виділена на відновлення криниці, створення інформаційного стенда, запис пісень, друк буклету чи організацію толоки, може мати більший вплив, ніж великі програми, реалізовані без залучення громади. Коли люди бачать результат, зроблений власними руками, з'являється гордість, а з неї

— бажання діяти далі. Однією з довгострокових перспектив може стати створення повноцінного культурного центру громади, який стане платформою для всіх видів культурної взаємодії: традиційного, сучасного, освітнього, дослідницького, туристичного. Це може бути відкрита структура з декількома напрямками — музейна частина, ремісничка, освітня, медійна, експериментальна. Такий центр може функціонувати не як закритий заклад, а як простір співпраці, де зустрічаються люди з ідеями, досвідом, бажанням творити. Це також може бути місце, де відбуваються зустрічі поколінь, де виникають нові традиції, де формуються нові спільноти, об'єднані не лише інтересами, а глибоким відчуттям культури як способу життя.

Необхідним кроком у розвитку культурного простору громади є також створення архіву, який збиратиме всі матеріали, пов'язані з історією, побутом, ремеслами, обрядами, фотографіями, усною історією, листуванням, спогадами, особистими речами. Цей архів може бути як фізичним, так і цифровим, але головне — відкритим і доступним для громади, дослідників, освітян, митців. Зібрані документи, речі, фото, відео, голоси будуть не лише джерелом інформації, а й основою для творчості, для нових книжок, фільмів, досліджень, художніх проєктів. Так архів перестає бути мертвим сховищем і перетворюється на живу пам'ять, що надихає, вчить, зцілює. Перспективою є також розвиток освітніх програм не лише для дітей, а й для дорослих — курсів, семінарів, лекцій, майстерень, де можна вивчати культуру, мову, історію, техніку ремесел, пісенну традицію. Таке навчання може стати місцем зустрічі людей, які хочуть знати більше, які хочуть переосмислити себе, знайти нові сенси у звичних речах. Це створює новий тип культури — культуру розуміння, де знання стає інструментом діалогу, а не переваги, де кожна людина має право знати своє коріння і бути почутою.

У перспективі можна очікувати появу нових культурних поколінь у Снятинській громаді — тих, хто виросте не на чужих взірцях, а на власній

історії, хто з дитинства матиме доступ до живої традиції, хто не шукатиме себе в чужих образах, а бачитиме цінність у своєму. І саме ця зміна поколінь, зміна ставлення до культури як до чогось близького і реального, здатна перетворити громаду на простір нового мислення, нової дії, нового майбутнього. Бо там, де шанують минуле з відкритим серцем, завжди зростає мудрість, а з нею — і сила.

Коли культурна спадщина стає основою для планування майбутнього, соціокультурна діяльність набуває не лише форми збереження традицій, а й змісту розвитку громади як цілісного, свідомого організму. У цьому процесі важливо навчитися бачити в культурі не витрати, а інвестицію — у стійкість, у зв'язок поколінь, у довіру, у якість життя. Якщо громада вкладає ресурси у розвиток культурної інфраструктури, у підтримку ініціатив, у фахове навчання, у створення нових платформ, то вона створює не лише умови для свят і подій, а передусім формує середовище, у якому люди хочуть залишатися, повертатися, дбати.

Снятинська територіальна громада має потенціал перетворити свою спадщину на джерело креативного зростання. Усе, що збереглося в осередках культури, у пам'яті мешканців, у ремісничих традиціях, у діалектах, у піснях, у старих будівлях — може стати матеріалом для нових форм мистецтва, освіти, туризму, діалогу. Коли традиція стає джерелом натхнення для художника, темою для уроку в школі, основою для туристичного маршруту, символом у брендуванні, це означає, що вона не застигла, а жива. Вона дихає в сучасному просторі, і кожен мешканець може стати її носієм.

Перспективи соціокультурної діяльності, побудованої на культурній спадщині, охоплюють і простори міжособистісної довіри. Спільні дії з організації свята, реконструкції старого об'єкта, збору архівів чи проведення майстер-класів формують не лише культурний результат, а й нову якість стосунків між людьми. Люди вчаться слухати одне одного,

враховувати думку, діяти разом, бачити результат спільної праці. Це формує відчуття належності до громади, де кожен має значення. І це відчуття є тим фундаментом, на якому будується стійка й сильна спільнота.

Важливо також закласти перспективу довготривалого бачення — не лише реагувати на потребу моменту, а вибудовувати стратегії, які формують цілісну культурну політику громади. У такій політиці мають бути враховані інтереси всіх вікових груп, культурні особливості окремих населених пунктів, рівень доступу до культури в сільській місцевості, потреби молоді, стан культурних об'єктів, рівень участі мешканців. Це потребує діалогу, збору інформації, роботи з даними, аналізу і постійного оновлення, але саме так з'являється відповідальна і далекоглядна модель культурного розвитку, яка може витримати час, зміну влади, соціальні коливання.

У перспективі Снятинська громада здатна стати прикладом для інших — як простір, де спадщина стала рушієм сучасної культури, де традиція не лише зберігається, а й надихає, де історія не лише фіксується, а й стає основою майбутнього. Для цього потрібна віра в себе, готовність до постійної роботи, відкритість до нових форм і одночасно глибока повага до свого. Саме у цій єдності минулого і сучасного, досвіду і мрії, пам'яті і руху вперед відкривається справжня перспектива — не як проєкт, а як стиль життя, як простір, де культура не припиняється ніколи.

Розвиток соціокультурної діяльності на основі культурної спадщини у Снятинській територіальній громаді буде стійким лише тоді, коли вона стане частиною щоденної практики, а не винятковим явищем. Йдеться про культуру як природну потребу, як частину родинного виховання, як спосіб думання, як основу моральних орієнтирів. Коли діти виростають у середовищі, де шанують рідне слово, де пісня звучить у побуті, де старі речі не викидають, а зберігають, де свята готуються спільно, а не купуються в готовому форматі — тоді культура переходить у форму повсякденної гідності. Це не про розваги, а про глибоку якість буття.

Для забезпечення майбутнього такої культури важливо продовжувати роботу зі збереження нематеріальної спадщини, яка найбільш вразлива до змін і забуття. Усна історія, традиційна музика, ремесла, танці, обряди, дитячі ігри, родинні звичаї — усе це потребує не тільки фіксації, а постійного практикування. Якщо в громаді буде створене середовище, в якому цим займатимуться не лише спеціалісти, а звичайні мешканці — то ці елементи житимуть. Якщо дитина має змогу не лише прочитати про веснянки, а й станцювати їх з бабусею на подвір'ї — ця культура не зникне. Якщо хлопець бачить, як дід вирізає ложки, і сам пробує тримати в руках різця — ремесло не буде забуте. Якщо підлітки на шкільному проєкті знімають фільм про свято в селі — то ця подія залишиться не тільки в пам'яті, а й у візуальному просторі громади.

Поглиблення роботи зі спадщиною відкриває ще одну важливу перспективу — формування нової ролі громади як культурного центру не тільки для себе, а й для регіону. Коли у Снятин приїжджають люди, щоб побачити, як зберігають свята, як виглядають майстерні, як працюють молодіжні проєкти, як відновлюються храми, як ведуться архіви — це підвищує авторитет громади, створює нові зв'язки, відкриває доступ до партнерств, ресурсів, обміну досвідом. Громада стає не просто осередком традиції, а платформою культурного лідерства, де спадщина не є минулим, а стає пропозицією майбутнього.

У центрі цього всього залишається людина — зі своєю пам'яттю, мовою, уявою, умінням. Якщо вона відчуває свою значущість, якщо бачить, що її досвід потрібен, якщо її питають, слухають, залучають — вона змінюється. І саме така внутрішня зміна є передумовою великої трансформації культури. Коли зміни йдуть знизу — від родини, від вулиці, від села, від школи, від будинку культури, — вони міцніші за будь-які стратегії.

Справжній розвиток соціокультурної діяльності на основі спадщини починається не з наказів, а з тремтливого ставлення до кожної речі,

кожного слова, кожного жесту. Коли люди вчать ся бачити красу у власному, коли припиняють соромитися своєї мови, коли не бояться співати пісню своїх предків, коли не викидають речі, бо “старі”, а дбайливо складають їх у скриню пам’яті — тоді відбувається те, що не можна оцінити жодною статистикою. Тоді виникає культура, що живе не у звітах, а в серці. І ця культура здатна витримати будь-які випробування. Вона залишиться, навіть коли зміниться влада, техніка, мода. Бо вона тримається не на формі, а на любові. І саме така культура є майбутнім для громади, яка хоче бути сильною не лише в цифрах, а в душі.

ВИСНОВКИ

Соціокультурна діяльність, побудована на основі культурної спадщини Снятинської територіальної громади, має не лише глибокі історичні корені, а й реальні можливості для сучасного і майбутнього розвитку. Аналіз стану, форм і перспектив її використання доводить, що спадщина перестає бути суто об'єктом збереження і набуває значення як джерело ідентичності, натхнення, самоповаги, творчості, громадської взаємодії. У процесі збереження традицій, відновлення пам'яток, проведення свят, запису усної історії, підтримки ремесел і обрядів проявляється жива дія культури — глибока, особиста, колективна, цілісна.

Головна цінність полягає в тому, що культурна спадщина в громаді не сприймається як щось зовнішнє або віддалене. Вона живе у побуті, у мові, у просторі, в родинній пам'яті, у вигляді сіл, у людях, які щодня зберігають, відтворюють, передають знання, пісню, жест, звичай. Громада виступає активним творцем культурного життя, а не лише його глядачем.

Саме тому одним із найважливіших ресурсів розвитку є людський фактор

— зацікавленість, ініціативність, здатність працювати разом, відповідальність за спільне благо.

Важливим досягненням є наявність діалогу між поколіннями, який відбувається через спільну працю, участь у заходах, створення родинних і громадських проєктів, активне включення молоді до процесу вивчення та популяризації традицій. Повага до старшого покоління, здатність слухати, вчитися, записувати, ділитися — це основа тяглості культури, яка не обривається, а оновлюється. Через це формується не тільки культурна пам'ять, а й нова якість громадянської зрілості.

Особливу роль у формуванні соціокультурного середовища відіграє постійне поєднання традиційної і сучасної культури. Вишиванка поруч із вуличним мистецтвом, колядка поруч із відеоісторією, свято врожаю поруч

із освітнім форумом, музей поруч із медіастудією — це приклади того, як спадщина може співіснувати з сучасністю не у протиставленні, а у співтворенні. У такій єдності виникає нова культура — не спрощена і не декоративна, а глибока, усвідомлена, живильна.

Культурна спадщина стає не лише символом минулого, а й інструментом побудови стійкого майбутнього. Вона може слугувати основою для стратегічного планування, розвитку креативної економіки, формування місцевого бренду, залучення інвестицій, освіти нових поколінь, міжрегіонального та міжнародного співробітництва. Якщо громада продовжить розвивати ініціативи, підтримувати культурних діячів, формувати інституції, які здатні втілювати довготривалі програми, то спадщина стане не тінню минулого, а світлом, яке веде вперед.

Культурна спадщина Снятинської територіальної громади — це не лише багатство, яке варто зберегти, а й ресурс, який потрібно розвивати, використовувати і передавати. Це шлях до сильної, гідної, свідомої громади, де культура живе в серці, а не лише в експозиції, де кожен має місце в історії і відповідальність за її продовження. Це приклад того, як у малому народжується велике, як у звичайному прихована краса, і як у пам'яті проростає майбутнє.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ВИКОРИСТАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

1. Баран Н.І. Соціокультурна діяльність в умовах трансформацій українського села // Актуальні проблеми культури і мистецтва. – 2021. – № 41. – С. 122–129.
2. Вербівська О.М. Місце і роль закладів культури у формуванні локальної ідентичності громади // Культура і сучасність. – 2020. – № 1. – С. 14–21.
3. Войтович І. Культурна спадщина як основа місцевого розвитку: досвід та перспективи // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Мистецтвознавство. – 2022. – № 46. – С. 98–105.
4. Гуцуляк І.І. Духовна культура Покуття: етнокультурні виміри. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2018. – 216 с.
5. Дутчак М. Народні пісні Снятинщини. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2020. – 192 с.
6. Дяченко О.І. Спадщина як чинник культурного лідерства громади // Суспільні комунікації: науковий журнал. – 2023. – № 2. – С. 61–68.
7. Електронна бібліотека культурної спадщини України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://heritage.library.gov.ua>
8. Ковальчук Т.С. Локальні громади та їх участь у збереженні нематеріальної культурної спадщини // Наукові записки. – 2021. – Т. 203. – С. 83–89.
9. Колектив авторів. Традиційна культура України: трансформації і стратегії збереження. – Київ: НАН України, 2020. – 368 с.
10. Корж І.В. Інноваційні підходи до розвитку соціокультурної сфери в ОТГ // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2022. – № 1. – С. 77–82.
11. Культурна мапа Івано-Франківської області: інтерактивний проєкт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ifculturemap.org.ua>

12. Мельничук І.І. Соціокультурні практики в умовах децентралізації: роль громади // Діалог культур. – 2022. – № 15. – С. 55–61.
13. Обласна програма збереження культурної спадщини ІваноФранківської області на 2021–2025 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://if.gov.ua/kultura/programma-spadshchyny>
14. Полюга Л.І. Культурний розвиток Снятинщини: ретроспектива і сучасність // Гуцульщина і Покуття: науковий збірник. – Коломия: Вік, 2020. – С. 109–117.
15. Шевченко Л. Традиція в дії: як громади переосмислюють спадщину // Українська правда. Життя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/culture/2023/05/19/248619/>
16. Артеменко Н.О. Традиції як основа формування культурної політики громади // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Культурологія. – 2021. – Вип. 15. – С. 90–95.
17. Боброва І. Соціокультурний потенціал українських громад у процесах децентралізації // Публічне управління: теорія та практика. – 2020. – № 3(31). – С. 22–28.
18. Бондарук О. Моделі взаємодії громади і культури в контексті локального розвитку // Вісник Харківської державної академії культури. – 2021. – Вип. 60. – С. 133–139.
19. Гурик М. Покутські традиції у сучасному культурному середовищі // Етнокультура. – 2023. – № 2. – С. 18–24.
20. Жулинський М. Національна пам'ять як чинник культурного розвитку України // Слово і час. – 2021. – № 9. – С. 3–9.
21. Зінов'єва І. Децентралізація і культурна автономія: виклики для локальних спільнот // Соціогуманітарні студії. – 2020. – № 12. – С. 105–111.
22. Карпенко І.М. Етнографічна спадщина як фактор розвитку туристичної привабливості регіону // Наукові праці ЧНУ ім. Ю. Федьковича. – 2021. – Т. 2. – С. 145–150.

23. Кириленко І. Культура і громада: у пошуках стратегії взаємодії // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. – 2023. – Вип. 29. – С. 61–68.
24. Кравчук М. Історико-культурне середовище як ресурс сталого розвитку малих міст // Регіональні перспективи. – 2022. – № 1(10). – С. 40–45.
25. Культурна спадщина в умовах цифрової трансформації: аналітичний звіт / Український інститут розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uire.org.ua/media/heritage2024>
26. Міщенко Т.В. Громадська участь у збереженні культурного середовища: практики локального рівня // Вісник Київського університету імені Бориса Грінченка. Серія: Історія. – 2020. – № 4. – С. 59–65.
27. Національний портал культурної спадщини України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://culture-heritage.gov.ua>
28. Сопілка Р. Етнокультурна мапа Снятинщини: традиції, звичаї, святкування. – Івано-Франківськ: Місто-НВ, 2019. – 104 с.
29. Яценко Н.О. Народна культура як чинник соціального згуртування громади // Гуманітарний простір. – 2022. – № 8. – С. 114–120.
30. Атаманчук І.П. Культурна пам'ять і формування локальної ідентичності в умовах глобалізації // Історико-культурна спадщина: збереження і популяризація. – 2021. – Вип. 5. – С. 42–48.
31. Богайчук М.Е. Звичаєва культура Покуття: досвід етнографічних досліджень. – Чернівці: Рута, 2017. – 198 с.
32. Вакарчук Н. Громадські ініціативи у сфері збереження нематеріальної спадщини: між традицією і сучасністю // Культурологічні студії. – 2023. – № 3. – С. 28–35.
33. Галас Л.М. Стратегія культурного розвитку об'єднаної громади: принципи і напрями реалізації // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2020. – № 10. – С. 51–57.

34. Гладиш С. Місце традиційної культури у формуванні громадянського суспільства в Україні // Українознавчий альманах. – 2022. – Вип. 36. – С. 95–101.
35. Дирда І.Е. Побутова культура сіл Снятинщини у ХХ столітті: етнографічні нотатки. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2021. – 120 с.
36. Звіти про стан охорони культурної спадщини в Івано-Франківській області / Управління культури, національностей та релігій ІФ ОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://if.gov.ua/kultura/spadshchyna-zvity>
37. Інститут культурної політики. Сільська культура: виклики та рішення. Аналітична записка. – Київ, 2020. – 32 с.
38. Кальницький М. Урбаністичні трансформації малих міст Галичини у ХХ – на початку ХХІ ст. – Львів: Літопис, 2019. – 144 с.
39. Книш Н.О. Роль народної культури у процесі формування сталих громад // Громадянське суспільство. – 2021. – № 4. – С. 69–74.
40. Культурний форум громад: досвід взаємодії локальних ініціатив у збереженні спадщини. Аналітичний огляд / УЦКД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uccs.org.ua/publications/forumcommunities>
41. Марущак О. Снятин: історико-культурний портрет міста. – Коломия: Вік, 2018. – 132 с.
42. Мудрак І.В. Архітектурна спадщина Покуття: проблеми збереження в умовах децентралізації // Архітектура і сучасність. – 2021. – № 1. – С. 56–60.
43. Оберемко О.В. Інтеграція елементів нематеріальної культурної спадщини в освітній процес громади // Освіта і суспільство. – 2022. – № 3. – С. 33–38.
44. Центр досліджень регіонального розвитку. Культурна стратегія громад: методичні рекомендації. – Харків: ЦДРР, 2021. – 48 с.
45. Аніщенко Т.Р. Нематеріальна культурна спадщина як ресурс локального розвитку // Гуманітарний вісник. – 2022. – № 6. – С. 18–

- 24.
46. Бондаренко І.Ф. Соціокультурна діяльність у сільській місцевості: нові виклики і відповіді // Питання культурології. – 2021. – № 37. – С. 103–110.
47. Бродський В. Малі міста України: культурна спадщина і виклики сучасності. – Київ: Критика, 2020. – 164 с.
48. Гайдукевич О.Л. Культурна самобутність сільських громад: етнографічний вимір // Народознавчі зошити. – 2021. – № 5(161). – С. 112–119.
49. Герасимчук А.І. Традиційна культура регіону як чинник зміцнення ідентичності громади // Етнічна історія народів Європи. – 2020. – Вип. 64. – С. 91–95.
50. Грицюк І.П. Промоція спадщини через проєкти локального рівня: український досвід // Вісник НАКККіМ. – 2023. – № 2. – С. 85–92.
51. Єзерська І.М. Аудіовізуальні практики у збереженні культурної пам'яті громад // Вісник Харківської державної академії культури. – 2022. – Вип. 61. – С. 127–133.
52. Калинюк Ю.М. Історико-культурні ресурси Івано-Франківщини як основа регіонального розвитку туризму // Краєзнавство. – 2021. – № 1–2. – С. 51–57.
53. Кобрин Н. Стратегія збереження нематеріальної культурної спадщини в об'єднаних територіальних громадах // Публічне адміністрування та національна безпека. – 2020. – № 4. – С. 44–50.
54. Культура і спадщина Івано-Франківщини: путівник для дослідника / упоряд. Б. Галицький. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2019. – 88 с.
55. Ластовчак Н. Народні практики як чинник локального культурного середовища // Етнографія і сучасність. – 2023. – № 1. – С. 33–38.
56. Літопис культурного життя Снятинщини: хроніка подій 1991–2021 років / упоряд. С. Дейнека. – Снятин: Районна друкарня, 2021. – 120 с.

57. Матвійчук Р. Спадщина в дії: як громади переосмислюють традицію // Часопис «Громада і культура». – 2022. – № 4. – С. 10–14.
58. Міністерство культури та інформаційної політики України. Методичні рекомендації щодо інвентаризації елементів нематеріальної культурної спадщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mkip.gov.ua/content/metodyka-nks>
59. Федорів Л.О. Соціальна роль закладів культури в процесі відновлення локальної спадщини // Теоретичні і прикладні питання мистецтвознавства. – 2022. – Вип. 44. – С. 147–152.
60. Аркуша І.І. Етнокультурна пам'ять у формуванні історичної самосвідомості громади // Гуманітарні студії. – 2021. – № 9. – С. 42–47.
61. Барабаш Н. Обрядова культура Покуття: функціонування в умовах сучасності. – Чернівці: Букрек, 2020. – 152 с.
62. Бевзюк Л.Ф. Сільський клуб як центр збереження культурної спадщини в умовах децентралізації // Теоретичні аспекти культури. – 2021. – Вип. 14. – С. 118–123.
63. Білик Ю.І. Культурна політика об'єднаних громад: стан, проблеми, перспективи // Управління розвитком. – 2020. – № 1. – С. 63–68.
64. Бородін А.В. Локальні культурні проекти: методологія створення і реалізації // Актуальні проблеми культури і мистецтва. – 2022. – № 45. – С. 81–87.
65. Гуменюк І.М. Традиційна культура Снятинського району: збереження через освіту // Етнологічні зошити. – 2019. – № 1. – С. 74–78.
66. Дзюба І.М. Культурна спадщина і духовна безпека України: критичний огляд // Українська культура: реалії та перспективи. – 2023. – № 2. – С. 7–13.
67. Довганюк О.В. Сакральна географія Покуття: простір, ідентичність, ритуал. – Івано-Франківськ: Плай, 2019. – 180 с.

68. Жуковська О.І. Музеї як інструменти комунікації та активізації громади // Праці ННДІУ. – 2021. – Т. 26. – С. 96–101.
69. Зозуляк О.П. Соціокультурне значення етнографічних фестивалів у малих містах України // Культура і мистецтво у сучасному світі. – 2020. – Вип. 21. – С. 88–93.
70. Капустянська С.О. Регіональні ідентичності як основа культурного розвитку // Стратегічні пріоритети. – 2022. – № 4. – С. 112–117.
71. Литвиненко Ю.А. Громада і музей: нові формати взаємодії у XXI столітті // Музейний простір України. – 2023. – № 2. – С. 27–34.
72. Онішко Н.В. Місцева історія в роботі бібліотек як елемент збереження культурної пам'яті // Бібліотечний вісник. – 2022. – № 6. – С. 44–49.
73. Сокальська Т.І. Культурна автономія громад у процесах децентралізації // Демократичне врядування. – 2020. – № 25. – С. 58–65.
74. Шанайда І. Народне мистецтво Снятинщини: візуальні коди і символіка. – Коломия: Вік, 2021. – 96 с.
75. Бобик І.О. Збереження нематеріальної культурної спадщини в умовах глобалізації: локальний підхід // Культурологічні обрії. – 2023. – № 4. – С. 71–76.
76. Винничук Л.І. Мистецькі ініціативи у селах як механізм культурного відродження // Духовність особистості: методологія, теорія і практика. – 2022. – Вип. 1. – С. 114–120.
77. Гладка О.В. Культурна інфраструктура об'єднаної громади: нові формати взаємодії // Соціальні технології. – 2021. – № 3. – С. 91–98.
78. Гринчук М.В. Традиційна обрядовість Івано-Франківщини: досвід збереження в громадах // Мистецький обрій. – 2020. – № 2. – С. 39–44.
79. Гуржій І.О. Культурні ресурси як фактор розвитку територіальної громади // Проблеми сучасного державотворення. – 2021. – № 9. – С.

122–127.

80. Добрянська Ю.І. Спільна спадщина: роль бібліотек у формуванні історичної пам'яті громади // Бібліотечна планета. – 2023. – № 1. – С. 30–35.
81. Жданович П.В. Соціокультурна модернізація сільських територій: локальний досвід // Регіональні студії. – 2020. – № 5. – С. 61–68.
82. Захарова Т.М. Народна вишивка Покуття: трансформація традиції у XXI столітті // Образотворче мистецтво. – 2022. – № 1. – С. 54–60.
83. Коваленко Г.П. Збереження і популяризація регіональної культурної спадщини: практики ОТГ // Гуманітарна освіта в технічних вишах. – 2021. – Вип. 43. – С. 92–98.
84. Козловська М.І. Храми Покуття як осередки духовної і культурної ідентичності громади // Духовні витоки Поділля. – 2023. – № 11. – С. 103–109.
85. Кравець А.О. Культурний простір громади в умовах реформ: від адмінцентру до культурного хабу // Стратегія і практика. – 2021. – № 2. – С. 67–72.
86. Мельниченко С.Л. Образ рідного села у краєзнавчій літературі як елемент культурної спадщини // Краєзнавство. – 2022. – № 3. – С. 44–48.
87. Пастушенко Р. Покутські звичаї в сучасній культурній практиці: між ритуалом і формою // Етнічна культура. – 2021. – № 2. – С. 50–56.
88. Трофименко О.В. Народна культура як чинник гармонізації міжособистісних зв'язків у громаді // Людина і світ. – 2023. – № 4. – С. 17–23.
89. Білокінь С.І. Актуальні аспекти збереження духовної спадщини у трансформаційних процесах села // Гуманітарний дискурс. – 2021. – Т. 9. – С. 98–104.

90. Бойчук М.В. Історико-культурне тло розвитку Снятинського району: між традицією та модернізацією // Наукові праці ІФОКМ. – 2020. – № 5. – С. 33–38.
91. Васильчук О.В. Місцеві музеї як осередки історичної пам'яті громади // Культура та інформаційне суспільство. – 2022. – № 1. – С. 56–60.
92. Гринів І.І. Культура щоденності в українських селах: перспективи збереження в умовах глобальних викликів // Схід. – 2021. – № 5(171). – С. 101–106.
93. Денисенко А.М. Мистецтво як форма актуалізації регіональної спадщини // Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство. – 2022. – Вип. 45. – С. 67–73.
94. Долішній С.В. Традиційна духовна культура в нових форматах соціального простору // Соціокультурні трансформації. – 2023. – № 2. – С. 48–54.
95. Козяр О.Є. Публічний простір і локальна спадщина: від культурної інерції до ініціативності // Аналітика культурного розвитку. – 2021. – № 6. – С. 22–27.
96. Комісаренко І.Ф. Між минулим і майбутнім: концепції оновлення локальної культурної ідентичності // Студії з культури і мистецтва. – 2020. – № 2. – С. 13–19.
97. Костюк Л.П. Локальна культура у фокусі сучасної гуманітаристики: на прикладі Прикарпаття // Актуальні проблеми гуманітарних наук. – 2022. – Вип. 58. – С. 91–96.
98. Левицький В. Покуття як культурна зона: особливості ідентичності та спадковості // Українознавство. – 2019. – № 4. – С. 109–115.
99. Луцик О.Б. Спільнокультура: соціальні практики довіри в громаді через збереження спадщини // Соціальні виміри суспільства. – 2022. – Вип. 14. – С. 60–66.

100. Ярова Н.О. Стратегії збереження народного мистецтва в умовах цифровізації культурного середовища // Цифрова культура. – 2023. – № 1. – С. 37–43.